

Jaakko Laurila

**Reittejä yhteisöllisyyteen – Kotiseutupolut kotiseututyön
välineenä**

Case Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuri-
raitinhanke

Opinnäytetyö

Syksy 2009

Kulttuurialan yksikkö

Kulttuurituotanto

Sosiokulttuurinen suuntautumisvaihtoehto



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kulttuurituotanto

Suuntautumisvaihtoehto: Sosiokulttuurinen työ

Tekijä: Laurila, Jaakko

Työn nimi: Reittejä yhteisöllisyyteen – Kotiseutupolut kotiseututyön välineenä:
Case Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraittihanke

Ohjaaja: Ahtiainen, Olli-Pekka & Juurakko, Arto

Vuosi: 2009

Sivumäärä: 49

Liitteiden lukumäärä: 0

Etsin opinnäytetyössäni yhteyksiä yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin, kotiseututyön ja kotiseutupolkujen välillä. Tavoitteena on selvittää, voidaanko kotiseutupolkujen tuottamista perustella yhteisöllisyydellä. Esittelen työssäni selvityksen kannalta tärkeitä käsitteitä: yhteisöllisyyttä, kotiseututyötä, kotiseutupolkuja sekä kulttuuriraitteja. Tutkin käsitteiden rakennusaineita, ja pohdin kuinka eri osaset ovat yhteydessä toisiinsa.

Käsiteltäessä kotiseutupolkuja kotiseututyön välineenä yhteisöllisyyden saavuttamiseen, on yhteisöllisyyttä ajateltava laaja-alaisena käsitteenä. Nykyiset yhteiskunta rakenteet ja teknologian kehitys on muuttanut yhteisöllisyyttä, ja siksi perinteistä vuorovaikutuskeskeistä yhteisöllisyyden määritelmää on syytä arvioida uudelleen. Ihmiset kuuluvat yhä useampiin, löyhästi rajattuihin yhteisöihin.

Ymmärän kotiseututyön opinnäytetyössäni sosiokulttuurisena toimintana, joka pyrkii alueiden suojeluun ja kehittämiseen ihmislähtöisestä näkökulmasta. Kotiseutupolut ovat alueiden kulttuurihistoriaa ja nykypäivää esitteleviä reittejä, joiden varrella on alueelle tärkeitä kohteita. Poluista tuotetaan usein kartallinen esite kohdekuvauksineen. Kotiseutupolkuja voidaan pitää kotiseututyön toiminnan välineenä.

Käytän selvityksessäni esimerkkinä Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraittihanke. Tampereen kaupunki on tuottanu erilaisia teemoja ja alueita esitteleviä kotiseutupolkuja vuodesta 2007 saakka, ja nimennyt tuotesarjan osat kulttuuriraitteiksi.

Avainsanat: yhteisöllisyys, kotiseututyö, kotiseutupolku

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Culture
Degree programme: Culture Management
Specialisation: Socio-Cultural Work

Author: Laurila, Jaakko

Title of thesis: Routes to communality – hometown trails as a tool in hometown work: Case Tampere's culture affairs culture path-project

Supervisor: Ahtiainen, Olli-Pekka & Juurakko, Arto

Year: 2009 Number of pages: 49 Number of appendices: 0

In my thesis I'm looking for connections between communality, well-being, district work and the paths of local history. My goal is to determine whether the production of the paths of local history can be justified with communality. In my work I present the main terms: community, district work, paths of local history, and culture paths – project from the cultural affairs of the city of Tampere. I study the nature of the main terms, and discuss how the different elements are interlinked.

When dealing with the paths of local history and district work as a tool for achieving communality in areas, communality must be understood as a broad-based concept. The existing social structures and technological developments have transformed communality, and therefore the traditional interaction-based definition of community must be re-evaluated. Today people are often part of several increasingly loosely defined communities.

In my thesis, district work is understood as a socio-cultural activity that seeks the protection and development of areas from a people-centred perspective. Paths of local history are trails that demonstrate the cultural past and present of the district, including important buildings and places. A brochure with a map is often produced based on the path. Paths of local history can be considered a tool for district work activity.

The cultural affairs of the city of Tampere has produced paths of local history with a variety of themes and areas since 2007. The city has named the product a culture path. I'm using Tampere's culture paths as an example in my thesis.

Keywords: communality, district work, paths of local history

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 IHMINEN JA YHTEISÖLLISYYS.....	7
2.1 Yhteisöllisyyden lähteillä.....	7
2.2 Yhteisöllisyys muutoksessa.....	9
2.3 Yhteisöllisyys ja hyvinvointi.....	10
3 KOTISEUTUTYÖ.....	13
3.1 Kotiseututyön historia.....	13
3.2 Kotiseututyön organisaatiot.....	14
3.3 Kotiseututyön muodot.....	16
3.3.1 Museotoimintaa, arkistointia ja suojelua	
3.3.2 Julkaisuja, symboleja ja tunnustuksia	
3.3.3 Retkiä ja pitäjöpäiviä	
3.4 Kotiseututyö 2000-luvulla.....	22
4 KOTISEUTUPOLUT.....	23
4.1 Kotiseutupolut oppaana alueen kulttuurihistoriaan.....	23
4.2 Kotiseutupolkujen kartoitus ja luokittelu.....	26
4.3 Toteutus.....	28
4.4 Opastettuja reittejä maailmalla.....	29
4.5 Tekniikan avaamat uudet mahdollisuudet.....	30
5 KULTTUURIRAITTI HANKE.....	32
5.1 Organisaatiokuvaus.....	32
5.2 Kulttuuriraitit.....	33
5.3 Kulttuurikoski -raitinhanke käynnistyy.....	35
5.4 Tuotantoprosessi.....	36
5.5 Kuntalaiset raittien kuluttajina.....	37
5.6 Case-esittely: Pate Mustajärven Ikuri.....	39
6 RAITIT YHTEISÖLLISYYDEN EDISTÄJÄNÄ.....	41
6.1. Raittien yhteisöllinen merkitys.....	41
6.1.1 Polun kulkijalle	
6.1.2 Polun tuottajalle	
6.2 Vastaavatko raitit yhteisöllisyyden rakentumisen vaatimuksiin....	43
7 POHDINTA.....	45
LÄHTEET.....	47

1 JOHDANTO

Suomi on yhdistysten maa. Suomessa toimii tällä hetkellä n. 127 000 yhdistystä, mikä on maailmanlaajuista huipputasoa väkilukuun suhteutettuna (Yhdistysrekisteri, 2009 [viitattu 3.11.2009]). Kolmannen sektorin toimijoiden kirjo on todella monimuotoinen, ja niiden toiminnalla on tärkeä paikka maassamme. Useat yhdistykset keskittyvät hyvinkin ainutlaatuisten asioiden kanssa työskentelyyn ja ovat alansa todellisia asiantuntijoita. Tämä on tilanne kotiseutuyhdistyksissä eri puolilla Suomea. Miltei jokaisessa Suomen kunnassa toimii yksi tai useampia kotiseutuyhdistyksiä, jotka pyrkivät toiminnallaan säilyttämään alueensa perinnettä, luomaan viihtyvyyttä alueensa asukkaille sekä lisäämään yhteenkuuluvuuden tunnetta ja alueellista identiteettiä. Myös kunnilla on tärkeä osa kotiseututyön kentällä. Yhtenä sekä yhdistysten että kuntien tekemän kotiseututyön toiminnan muotona ovat erilaiset julkaisut, joista opinnäytetyössäni keskityn yhteen hyvin erityiseen tuotteeseen: kotiseutupolkuihin.

Kotiseutupolut ovat alueelle suunniteltuja reittejä, jotka esittelevät alueen luonnon, kulttuurin ja historian kannalta tärkeitä kohteita. Polkujen tarkoituksena on tarjota alueen asukkaille faktapohjaista tietoa, uusia näkökulmia sekä kertoa paikallisia tarinoita. Kotiseutupolut ja kiertokävelyt liittyvät kiinteästi myös turismiin, mutta keskityn työssäni polkujen merkitykseen alueen omille asukkaille. Poluista tuotetaan usein esite, jonka avulla reittiin on mahdollista tutustua oma-aloitteisesti. Kotiseutupolkujen tuottaminen maassamme on hyvin hajanaista, ja niitä tuottavat niin yhdistykset kuin kunnatkin – usein myös yhteistyössä. Kotiseutupolkuja ei juurikaan ole tutkittu, eikä niistä ole kerätty kaiken kattavia listauksia. Näenkin opinnäytetyöni olevan eräänlainen selvitys Suomen kotiseutupolkujen tilanteesta.

Kiinnostukseni kotiseutupolkuihin heräsi Tampereen kaupungin kulttuuripalveluilla suorittamassani päättöharjoittelussa keväällä 2009. Työnkuvaani kuului tutustua kulttuuripalveluiden toimintaan kulttuuripalveluiden koordinaattoreiden kanssa

työskennellen. Kulttuuripalveluiden toiminta on jaettu erilaisiin vastuualueisiin, joista koordinaattorit vastaavat. Yksi vastuualueista on kaupunginosatoiminta. Kaupunginosatoiminta on kotiseututyötä, jonka tavoitteena on toimia yhteistyössä Tampereen kotiseutu- ja kaupunginosa yhdistysten kanssa aktivoiden asuinalueiden asukkaita, vahvistaen alueellista identiteettiä sekä rohkaisten lähiöiden asukkaita järjestämään tapahtumia omille asuinalueilleen. Kaupunginosatoiminnan koordinaattorin työtehtäviin kuuluu myös kulttuuriraittien tuottaminen yhteistyökumppaneiden kanssa. Käytän Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraitteja esimerkkinä opinnäytetyössäni.

Kulttuuriraitit ovat Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden tuotteistamia kotiseutupolkuja. Kulttuuriraitit ovat kartallisia oppaita Tampereen alueiden kulttuurihistoriaan. Esitteellisiä kulttuuriraitteja on valmistunut vuoden 2009 loppuun mennessä 17 kappaletta. Näistä esimerkkeinä Teollinen Tammela –raitti, Pate Mustajärven Ikuri –raitti, sekä Hilma ja pumpulitehdas -lasten Finlaysonin alueen -raitti.

Etsin opinnäytetyössäni yhteyksiä kotiseututyön, kotiseutupolkujen, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin välillä. Pohdin, voidaanko kulttuuriraittien tuottamista perustella yhteisöllisin perustein. Työni on laadullinen tutkimus, jossa käytän lähteenä kirjoja ja artikkeleita sekä Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden materiaaleja. Olen käynyt myös keskusteluita kulttuuripalveluiden koordinaattoreiden sekä kotikaupunkipolut.fi-sivuston ylläpitäjän kanssa. Myös työni kulttuuripalveluilla on antanut minulle hyvän tuntemuksen kotiseutupolkuihin, ja erityisesti Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraitteihin.

2 IHMINEN JA YHTEISÖLLISYYS

2.1 Yhteisöllisyyden lähteillä

Perinteisesti yhteisöksi on kutsuttu vuorovaikutteista ihmisryhmää, jonka jäseniä yhdistää jokin yhteinen päämäärä, tehtävä tai muu tarkoitus (Kumpulainen 2004 24 - 27). Yhteisöille tunnusomaisia piirteitä ovat jaetut mielenkiinnon kohteet ja yhteiset tavoitteet. Yhteisöt toimivat usein kaksisuuntaisesti: yksilö sekä saa ryhmältä että antaa sille. Lisäksi yhteisöllä on usein yhdessä sovittuja sääntöjä sekä kollektiivinen päätösvalta. (Wikipedia [viitattu 11.11.2009]). Yhteisö tai yhteisöllisyys on terminä kuitenkin hyvin moniselitteinen ja enemmän käsitteellinen kuin tieteellinen. (Kumpulainen 2004). Sen määritelmästä ei ole yhtenevää mielipidettä. Pohjimmiltaan yhteisöllisyydessä on kuitenkin kyse siitä, että yksilö tuntee jotain samankaltaisuutta toisia yksilöitä tai ryhmää kohtaan.

Yhteisöllisyys on osa ihmisen sosiaalista ja psyykkistä minää, mutta sillä katsotaan olevan myös fysiologinen pohja. Sosiaali antropologi Edvard Westermarck painottaa yhteisöllisyyden olevan ihmisen luontainen ominaisuus, jolla on biologinen pohja. Hakeutumalla yhteisöihin ja muiden lajitovereidensa seuraan ihminen turvaa lajinsa säilymisen ja toimeentulon. Myös Aristoteleen mukaan yhteisöllisyys on pysyvä osa ihmistä ja edellytys hyvään elämään. (Hautamäki 2005, 8).

Yhteisöjä voidaan luokitella. Luokittelut ovat karkeita, ja monet yhteisöt voivat kuulua useampaan erilaiseen luokkaan ominaisuuksistaan riippuen. Luokittelun perusteena voidaan käyttää mm. yhteisön kestoa, vuorovaikutuksen määrää ja jäsenyyden kiinteyttä (Wikipedia [viitattu 11.11.2009]).

Yhteisöjä, joihin kuulutaan automaattisesti, kutsutaan institutionaalisiksi yhteisöiksi. Tällaisia yleensä koko eliniän kestäviä yhteisöjä ovat mm. valtio, asuinalueet, suku, etniset ryhmät ja perhe. Institutionaalisissa yhteisöissä jäsenet eivät välttämättä tavoittele samankaltaisia päämääriä eikä heillä ole

yhteisiä pysyviä mielenkiinnon kohteita. Institutionaalisista yhteisöistä myös erotaan harvoin, vaikka se olisikin periaatteessa mahdollista. (Wikipedia [viitattu 11.11.2009]).

Institutionaalinen yhteisöllisyys pitää sisällään paljon symbolisen yhteisöllisyyden piirteitä. Symbolisessa yhteisöllisyydessä kasvokkainen vuorovaikutus ei ole välttämätöntä, vaan keskiössä ovat yhteisten uskomusten, kokemusten ja tunteiden kokeminen. Puhuttaessa asuinalueista symbolinen yhteisöllisyys tarkoittaa yksilölle kehittynyttä alueellista identiteettiä. Yksilö kokee asuinalueensa omaksi ja samaistuu siihen. (Koivu & Partanen 2006, 9)

Ns. leirituliyhteisöt täyttävät usein myös ryhmäksi kutsumisen kriteerit, ja ne ovat luonteeltaan kiinteämpiä kuin symboliset tai institutionaaliset yhteisöt. Kestoltaan keskipitkiä tai pitkäaikaisia leirituliyhteisöjä ovat mm. toiminnalliset harrastus- tai työyhteisöt. Niihin liitytään omasta tahdosta ja usein konkreettisen toiminnan myötä. Puhuttaessa yhteisöllisyydestä useimmat ajattelevatkin juuri leirituliyhteisöjä, ja niihin liitetään paljon positiivisia mielikuvia. Leirituliyhteisöissä voi tavata uusia ystäviä, puhua itseään kiinnostavista aiheista ja saada tukea ja turvaa. (Wikipedia [viitattu 11.11.2009]).

Lyhytkestoiset yhteisöt ovat korostuneet nykypäivänä. Hetken aikaa koossa olevia yhteisöjä kutsutaan narikkayhteisöiksi. Niille on ominaista kokoontua jopa ainoastaan yhden kerran, jonka jälkeen sen jäsenet erkanevat omille teilleen. Esimerkkinä narikkayhteisöistä ovat erilaisten tapahtumien osallistujat, saman merkittävän tapauksen nähneet tai samassa hotellissa ulkomailla yöpyneet. Narikkayhteisön jäsenet eivät ole tapahtuman aikana välttämättä vuorovaikutuksessa, vaan kokevat yhteisyyttä ainoastaan koska ovat eläneet saman ainutkertaisen kokemuksen. (Wikipedia [viitattu 11.11.2009]).

Symboliseen yhteisöllisyyteen liittyy tiiviisti käsite sosiaalisesta pääomasta. Käsite on moniselitteinen, kuten käsite yhteisöllisyydestäkin. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yhteiskunnan, yhteisön tai yksilön käytössä olevia voimavaroja, jotka koostuvat sosiaalisista verkostoista, yhteisistä merkityksistä ja toiminnan

vastavuoroisuudesta. Sosiaalisen pääoman ilmenemisen muotona ja sen synnyttäjänä on pidetty erityisesti yhdistystoimintaa. Yhdistystoiminta tukee yhteisten merkitysten syntymistä ja samalla tuo esiin jo olemassa olevia arvoja. (Koivu & Partanen 2006, 10) Alueellisen identiteetin ja juurellisuuden tunteen voidaan ajatella olevan yksilön sosiaalista pääomaa.

2.2 Yhteisöllisyys muutoksessa

Yhteisö ja yhteisöllisyys -termit ovat olleet kovan muutoksen alla viestintäteknologian kehityksen, kaupungistumisen ja ihmisten yksilöitymisen myötä. Pysyvät ja tiiviit perinteiset yhteisöt (vrt. kyläyhteisö, perhe) ovat menettäneet merkitystään, ja samaan aikaan ihmiset kuuluvat yhä useampiin löyhemmin rajattuihin yhteisöihin. (Hautamäki 2005, 8-9). Löyhissä yhteisöissä ei välttämättä tapahdu edes vuorovaikutusta, vaan kyse on enemmän tunteellisesta ja symbolisesta uusyhteisöllisyydestä. Esimerkiksi hyväntekeväisyysjärjestön tilintarkastajan työ voi olla hyvinkin yksinäistä ja vuorovaikutuksetonta työtä, mutta samalla hän voi tuntua kuuluvansa suureen, jopa kansainväliseen yhteisöön.

Hautamäki 2005, 8-12.) toteaa, että yhteisöllisyys on muuttunut, mutta se ei ole katoamassa. Hän painottaa, että samalla kun ihmiset ajattelevat yhteisöllisyyttä paikkaan sidottuna lämpönä huokuvana asiana, eivät he huomaa modernin ja muuttuvan yhteiskunnan luomia uusia yhteisöllisyyden muotoja ja yhteisöllisyyden kehittymisen mahdollisuuksia. Yhteisöt eivät niinkään rakennu paikallisen vuorovaikutuksen varaan, vaan ne perustuvat merkityksen ja identiteetin etsimiseen. NykYTEknologian myötä ihmisillä on valmiudet parempaan kommunikaatioon, mikä on merkityshakuisen yhteisöllisyyden edellytys. Viestintäteknologia mahdollistaa yhteisten merkityksen näkemisen sekä erilaiset symboliset rakennelmat. Sosiaaliset käytännöt eivät ole enää yhteisöllisyyden keskiössä, ja näin ollen ihmisillä on jopa paremmat välineet yhteisöllisyyden löytämiseen kuin ennen. Hautamäki (2005, 7) esittää väitteensä tueksi sosiologi

Albert O. Hirschmanin teorian, jonka mukaan ihmiset ovat heiluriliikkeessä osallistumisen ja yksilöllisyyden välillä. Hirschmanin mukaan heilurin syklit ovat 10-15 vuotta. 1990-luvun ollessa yksilöllisyyden ja kuluttamisen aikaa on yhteisöllisyyden ja osallistumisen jakso jälleen aluillaan.

Voidaan siis ajatella, että on olemassa perinteistä yhteisöllisyyttä sekä uusyhteisöllisyyttä. Perinteiselle yhteisöllisyydelle ominaista on selkeä kasvokkainen vuorovaikutus muiden yhteisön jäsenten kesken. Uusyhteisöllisyys on symbolista yhteisöllisyyttä, jota esiintyy mm. narikkayhteisöissä sekä institutionaalisissa yhteisöissä, joissa yhteiset merkitykset ovat varsinaista vuorovaikutussuhteita tärkeämpiä. Uudenlainen yhteisöllisyys kehittyi kokoajan mm. sosiaalisten medioiden käytön yleistymisen myötä, mutta perinteiset yhteisöt eivät ole kuitenkaan katoamassa. Esimerkiksi Yhdistysten määrä Suomessa ei ole vähenemässä (Yhdistysrekisteri, 2009 [viitattu 3.11.2009]).

2.3 Yhteisöllisyys ja hyvinvointi

Yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunteen ajatellaan lisäävän ja luovan pohjaa hyvinvoinnille. Yhteisöllisyyttä voidaan pitää perustarpeena ihmisen ollessa psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus. Maslow'n tarvehierarkiaksi kutsutun teorian mukaan ihmisen perustarpeet rakentuvat toistensa päälle pyramidinomaisesti viidessä osassa: fysiologiset perustarpeet, turvallisuuden tarpeet, yhteenkuuluvuuden tarpeet, arvostuksen tarpeet sekä itsensä toteuttamisen ja kehittämisen tarpeet (Kuvio 1). Teorian mukaan ihminen ei ole motivoitunut toimimaan ylemmillä tasoilla, jos jokin alemman tason perustarpeista on tyydyttämättä. (Maslow's Hierarchy [viitattu 11.11.2009]). Yhteisöllisyys tukee tarvehierarkiassa ainakin turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tarpeita. Tiiviit yhteisöt kuten perhe luovat ihmiselle turvallisuuden tunnetta sekä konkreettista turvaverkkoa elämälle. Yhteenkuuluvuuden tarpeeseen vastaavat löyhemmätkin yhteisöt kuten harrastusporukat, kotiseutuyhteisöt, suku tai internetyhteisöt. Myös

itsearvostuksen ja itsensä toteuttamisen tarpeet ovat yhdistettävissä yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Teorian pohjalta voidaan ajatella, että ilman yhteisöihin kuulumisen tunnetta ihmisen on vaikea kokea itsearvostusta, tai toteuttaa ja kehittää itseään.



Kuvio 1. Maslow'n tarvehierarkia

Yhteisöt tuovat ihmisille sosiaalisen turvallisuuden tunteita. Yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunteen myötä yksilöt saavat voimavaroja, jotka auttavat hallitsemaan stressiä ja antavat edellytyksiä onnelliseen elämään. Esimerkkinä ryhmästä, jolle yhteisöllisyys on luontaisesti hyvin tärkeää, ovat suomenruotsalaiset. Kielimuurin vuoksi paikoin tiiviissäkin yhteisöissä elävät suomenruotsalaiset ovat omaksuneet yhteisön normit ja arvot, joista muodostuu osa heidän sisäisiä voimavarojaan ja identiteettiään. Yhteenkuuluvuuden tunne ja yhdessä tekemisestä koituva ilo luovat turvallisuutta ja lisäävät elämän hallittavuuden kokemusta. Lopputulos on lisääntynyt hyvinvointi ja luottamus siihen, että elämä kantaa, vaikka välillä olisi koviakin aikoja. (Kumpulainen 2004, 24 – 27.)

Raimo Rönholm ja Eero Pylsy ovat kartoittaneet kulttuuri-identiteetin ja henkisen hyvinvoinnin riippuvuussuhteita Pirkanmaan Työvoima- ja elinkeinokeskuksen, Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston sekä Pirkanmaan maaseutokeskuksen Kotiseutu-projektissa Pirkanmaalla vuosina 1998–2000. Projektin aikana 5900:lle maaseudun asukalle lähetettiin laaja ja monipuolinen kyselylomake, joista palautettiin reilut 1700. Tutkimuksessa selvitettiin henkisen jaksamisen ja hyvinvoinnin suhdetta mm. yhteenkuuluvuuteen, kotiseututoimintaan, perinteisiin ja paikalliseen identiteettiin. (Rönholm & Pylsy 2000, 1 - 9). Tutkimustuloksista käy vahvasti ilmi, että kulttuuri-identiteetin eri osat alueet, joihin myös yhteisöllisyys lukeutuu, ovat keskeisesti yhteydessä henkiseen hyvinvointiin, iän, sukupuolen tai koulutuksen kaltaisista taustamuuttujista riippumatta. Tulosten mukaan vankka yhteisöllisyys merkitsi jaksamista ja henkistä hyvinvointia. Yhteisöllisyys voi parhaimmillaan tarjota henkisen tuottavuuden rakennusaineita: yhteisössä pesivät erilaiset tiedot, taidot ja taustat jotka luovat ajattelun yhteisenergiaa. Tutkimuksessa korostetaan ajattelun yhteisenergian tärkeyttä erityisesti maaseudulla, jossa kamppaillaan erilaisten ongelmien kanssa. Yhteisöt voivat luoda foorumeita ongelmien ratkomiselle. (Rönholm & Pylsy 2000, 101)

3 KOTISEUTUTYÖ

Kotiseututyö on sosiokulttuurista toimintaa, joka pyrkii sosiaaliseen ja yhteisölliseen hyvinvointiin kehittämällä ja suojelemalla alueen kulttuurisia erityispiirteitä. Toiminnalla pyritään säilyttämään alueelle tärkeitä asioita, kuten rakennuksia, perinnettä, kieltä sekä tapoja, ja toisaalta luomaan alueelle uutta elinvoimaa. Kotiseututyö pyrkii ihmislähtöiseen vuorovaikutukseen ja toiminta on yhteisöistä lähtevää ja yhteisöihin kohdistuvaa. Kotiseututoiminnan tavoitteena on luoda erilaisin menetelmin kotiseutuhenkeä, juurellisuuden tunnetta sekä yhteisöllisyyttä.

3.1 Kotiseututyön historia

Suomalaisen kotiseututyön historia alkaa 1600-luvulta. Tuolloin kotiseuduntutkimukseksi kutsuttu kotiseututyö keskittyi paikallisen aineiston keräämiseen ja taltioimiseen. Taltiointityötä teki muun muassa papisto. 1800-luvun kansallisromantiikan myötä aineistoja alkoivat keräämään myös tavalliset kansalaiset, jotka aiemmin olivat olleet ainoastaan passiivisia kuvauksen kohteita. Kansan aktivoituessa alkoivat ensimmäiset kotiseutuyhdistykset muotoutua. Suomen ensimmäinen kotiseutuyhdistys Lohjan Kotiseutututkimuksen ystävät sai alkunsa 1894 filosofian liseniaatti Robert Boldtin aloitteesta. Boldt oli kehittänyt helsinkiläisten tiedemiesten kanssa ajatusta tavallisen kansan mukaan saamisesta paikallisen kulttuuriperinnön ja oman ympäristön tutkimiseen. Vahvana taustavaikuttajana toimi myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seura SKS. Kotiseututyön tausta-ajatuksena oli halu vahvistaa kansallista kulttuuriperintöä venäläistoimien paineessa. Boldtin mukaan kotiseuturakkaus oli ainoa väline saavuttaa aito rakkaus isänmaata kohtaan. Lohjan esimerkistä innostuneena myös muilla paikkakunnilla alettiin perustaa omia kotiseutuyhdistyksiä. Toiminta painottui

alussa vahvasti kotiseudun tutkimiseen, museotoimintaan ja esinekeruuseen. Muut kotiseututyön toiminnan muodot alkoivat kuitenkin pian nousta taltioimistyön rinnalle ja huomiota alettiin kiinnittää myös mm. luonnonsuojeluun ja kokonaisvaltaiseen kotiseutuviihtyvyyteen. (Kukkasmäki 1998, 172 – 173)

Vuonna 1908 kotiseututyö oli jo niin vahvaa, että sen tukemiseksi perustettiin Suomen Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunta. Toimittuaan vuoden lautakunta alkoi julkaista Kotiseutu-aikakausilehteä. Vuonna 1994 Kotiseutu-lehti sulautui SKS:n Elias –lehden ja kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Kielipostilehden kanssa Hiidenkivi- lehdeksi. (Kurela 2009) Keskusvaliokunnan perustamisesta huolimatta kotiseututyön kenttä hajanaistui itsenäistymisen aikaan. Hajanaistumisen seurauksena perustettiin mm. Suomen Museoliitto sekä useita ylioppilaskuntien kotiseutujaostoja. Maakunnissa kotiseututyötä alkoivat tukea maakuntaliitot. Kotiseutututkimuksen keskusvaliokunnan toiminta lakkautettiin ja sen tehtäviä alkoi vuonna 1938 hoitaa Talonpoikaiskulttuurisäätiö. Vuonna 1949 kotiseututyön uudeksi keskusjärjestöksi perustettiin Suomen Kotiseutuliitto, joka toimii edelleenkin vireänä kotiseututyön tutkijana, tukijana sekä asiantuntijaorganisaationa.

Kymmenen vuotta Kotiseutuliiton perustamisen jälkeen kotiseututyö oli muotoutunut lähelle sen nykymuotoa. Aatteelliseksi johtolangaksi oli muodostunut ns. kokonaisvaltainen kotiseututyö. Uusi ohjelma käänsi katseet vahvasti tulevaisuuteen, kun perinteinen kotiseututyö oli pitänyt toiminnan keskiössä menneisyyden tallentamista. Ymmärrettiin että paikkakunnan kulttuurihistorian erityispiirteet loivat pohjan kotiseututyön kehittämislle. (Kukkasmäki 1998, 172 – 173)

3.2 Kotiseututyön organisaatiot

Valtakunnallisesti Suomessa toteutettavasta kotiseututyöstä vastaa vuonna 1949 perustettu Suomen Kotiseutuliitto (Kukkasmäki 1998, 177-179). Liiton toiminnan

keskiössä ovat kansallisen kulttuurin edistäminen, kokonaisvaltaisen kotiseututyön ohjaaminen ja kehittäminen, jäsenkentän palveleminen, kotiseuduntutkimuksen edistäminen, koulutus sekä lainsäädäntöön ja julkishallintoon vaikuttaminen kotiseututoiminnan edellytysten parantamiseksi. Kotiseutuliitto toimii myös kotiseututyön asiantuntijaorganisaationa. Suomen Kotiseutuliitolla on yhteensä 890 jäsentä. Suurimman osan jäsenistöstä muodostavat noin 630 paikallista kotiseutuyhdistystä, joihin lukeutuvat kaupunkiseurajat, pitäjäseurat ja -yhdistykset, kaupunginosayhdistykset ja kotipaikkaseurat. Kuntajäseniä Suomen Kotiseutuliitolla on noin 120. Myös kaikki maakuntien liitot kuuluvat järjestöön. Loppuosan liiton jäsenistöstä muodostavat 16 muuta kotiseututyön aluejärjestöä sekä 11 valtakunnallista järjestöä. Yksityishenkilöillä on mahdollisuus liittyä ainoastaan kannatusjäseneksi. (Suomen Kotiseutuliitto [viitattu 28.10.2009]).

Suomen Kotiseutuliitto toimii kattojärjestönä n. 600 kotiseutuyhdistykselle. Kotiseutu-, kylä- ja kaupunginosayhdistykset ovatkin alueellisen kotiseututyön tärkeimpiä toimijoita ja perusyksiköitä, sillä niissä toiminta lähtee suoraan alueen asukkaista heidän omilla ehdoillaan. Kotiseututyölle ominainen ruohonjuuritaso toiminta syntyy luontevasti pienissä ja keskisuurissa yhdistyksissä. Perinteisten alueellisten kotiseutuyhdistysten lisäksi suurimmissa kaupungeissa toimii muutamia yhteisöllisyyttä edistäviä kotipaikkaseuroja, joiden tarkoitus on toimia kosketuspintana omaan kotiseutuun muualta muuttaneille. (Kukkasmäki 1998, 177-179).

Suomen kunnat ovat heränneet tukemaan vireitä kotiseutuyhdistyksiä ja toimimaan näiden rinnalle kotiseudun kehittämis- ja suojelutyössä. Monissa kunnissa toimii erillinen kotiseutulautakunta tai toiminta on integroitu osaksi kulttuuri- tai kirjastolautakuntia. Kunnallisen kotiseututyön keskeisenä toiminnan kenttänä ovat museotoiminnan ylläpito, kotiseutuarkistot ja usein myös kotiseututapahtumat. (Kukkasmäki 1998, 177-179.) Kunta hyötyy taloudellisesti ja sosiaalisesti aktiivisesta kuntatoiminnasta ja romanttinen kotiseutukuva vähentää kunnasta muutttoa ja voi parhaimmillaan jopa lisätä paluumuuttajien määrää. Kotiseututyön toteuttaminen kunnissa on siis hyvin perusteltua.

Myös maakuntien liitot ovat sisällyttäneet kotiseututyön osaksi toimintaansa jo varhaisessa vaiheessa. Kotiseututyö on sisällytetty mm. maakunnallisiin kehittämissuunnitelmiin. Syynä maakuntien liittojen aktiivisuuteen kotiseututyössä on esiin noussut kysymys maakunnallisesta identiteetistä ja maakuntahengestä. Maakunnilla ja niiden liitoilla on entistä tärkeämpi tehtävä paikallisen kotiseututyön tukijana ja yhteisten hankkeiden yhteensovittajana. Suomen Kotiseutuliitto toimii maakuntien liittojen yhteistyön edistäjänä ja valtakunnallisena edunvalvojana. (Kukkasmäki 1998, 177 - 179).

3.3 Kotiseututyön muodot

Alueellista hyvinvointia ja viihtyvyyttä, kulttuuriperinteiden säilyttämistä ja alueen vapaa-ajan toiminnan kehittämistä ajavat kotiseutuyhdistykset järjestävät toimialueillaan kaupungista ja kunnasta riippuen hyvin kirjavaa toimintaa. Kavalkadiin kuuluvat niin kotiseutumuseot, kyläjuhlat, kotiseututalojen ylläpitäminen, erilaiset julkaisut, kotiseutuarkistot, poliittinen vaikuttaminen kuin harrastustoiminnan järjestäminen.

3.3.1 Museotoimintaa, arkistointia ja suojelua

Useilla alueilla kotiseututyö on saanut alkunsa museotoiminnasta. Kotiseututyön alkuajoille ominainen esineistön kerääminen ja historian tallentaminen ovat saaneet alueen aktiiviset asukkaat organisoitumaan. Kotiseutumuseoiden perustamisen myötä alueella tehtävä perinne ja aluettyö on saanut hyvän pohjan. Valmiin organisaation on ollut helppo jatkaa työtä muissa asioissa museoiden perustamisen jälkeen. Kotiseutumuseoita on useilla paikkakunnilla perustettu entisiin pappiloihin, maalaisrakennuksiin ja makasiineille. Niitä ylläpidetään aktiivisten talkoolaisten voimin sekä kunnan tuella. Useat kotiseutuyhdistykset ovat lahjoittaneet aluemuseonsa kunnalla alkuinnostuksen jälkeen huomattuaan museon ylläpitämisen työläyden. Kunnille lahjoitetut museot ja

kotiseutuyhdistykset ovat kuitenkin usein tiiviissä yhteistyössä museon toiminnan suunnittelussa ja esineistön suojelussa. Perinteisten museoiden rinnalle on alkanut nousta myös alueen erityispiirteitä hyvin korostavia erikoistuneita museoita. Esimerkkeinä tästä ovat pullomuseo, torpparimuseo ja kalastusmuseo. Erikoistuneet museot ovat osoittautuneet perinteisiä museoita vetovoimaisemmiksi ja ne ovat vahvistaneet ennestään alueen historiallista omaleimaisuutta, alueellista identiteettiä sekä yhteisöllisyyttä. (Turunen 1996, 11 – 28).

Museotyölle hyvin läheistä sukua oleva kotiseututyön muoto on rakennusperinteen vaaliminen. 1960-luvulla tapahtunut elintason nousu ja maaseudun elinkeinorakenteen muutokset merkitsivät lukuisille vanhoille rakennuksille purkutuomiota. Lannistumattomat kotiseutu- ja kulttuuriyhdistykset ovat kuitenkin toiminnallaan onnistuneet pelastamaan esimerkkejä alueiden rakennushistoriasta. Suojeluun on saatu niin kartanoita, kouluja, maalaisrakennuksia, tupia kuin tuulimyllyjäkin. Vanhoja rakennuksia on kunnostettu mm. seurojentaloiksi ja museoiksi. Yhdistykset ovat perustaneet alueen tyypillistä rakennusperinnettä edustaviin kohteisiin myös kotiseututaloja. Talot toimivat usein useiden kylän yhdistysten toimitilana, ja niissä ylläpidetään monenlaista vireää toimintaa. Kotiseututalot ovat suosittuja perhejuhlien ja kokousten viettopaikkoja. Ne tarjoavat toimintatilan alueen asukkaille luoden samalla uuden elämän itse rakennukselle, joka muutoin olisi todennäköisesti ränsistynyt ja hävinnyt kotiseudun maisemasta. Rakennusten lisäksi rakennusperinteen suojelutyön piiriin lasketaan vanhojen veneiden ja laivojen suojelu ja kunnostus. Kotiseutuyhdistykset ovat tehneet rakennusperinteen suojelutyötä myös valokuvaamalla ja inventoimalla alueen rakennuksia. Yhdistykset ovat myös pyrkineet edistämään rakennusten säilyttämistä tukemalla ja ajamalla rakennussuojeluhankkeita omalla toimialueellaan. (Turunen 1996, 30 – 43)

Yhdistykset suojelevat ja pyrkivät säilyttämään luontoakin. ”*Ympäristönsuojelu on olennainen osa kokonaisvaltaista kotiseututyötä. Se kuuluu saumattomasti kunkin seudun ominaislaadun, kulttuuriperinteen ja viihtyisyyden vaalimiseen ja kehittämiseen.*” –todetaan Suomen Kotiseutuliiton ympäristöpoliittisessa

tavoiteohjelmassa. Tavoiteohjelma jaetaan neljään osaan: perusluonnonsuojelu, perinteinen luonnonsuojelu, rakennetun ympäristön suojelu sekä kulttuurimaiseman suojelu. Tavoitteita toteutetaan mm. opettamalla ympäristötietoista perusasennetta lapsille kouluissa, inventoimalla luonnonkohteita, tekemällä suojeluesityksiä sekä järjestämällä siivoustalkoita ja pihakilpailuja. (Turunen 1996, 117 – 130) Luonnon arvostamista lisätään myös tekemällä sitä alueen asukkaille tutuksi. Yksi väline tähän on erilaiset luontopolut ja –reitit.

Konkreettisesti tärkeimpänä perinteen säilyttämistyönä voidaan pitää kotiseutuarkistojen ylläpitoa. Kotiseutuarkistot ovat alueen muisti. Arkistojen laajamittaisempi ylläpitäminen sai alkunsa 1980 Suomen Kotiseutuliiton markkinoidessa jäsenyhdistyksilleen ideaa paikallisen aineiston taltioimisesta. Idea ei tuolloin ollut kuitenkaan uusi, vaan systemaattista aineiston taltiointi työtä on tehty joillain alueilla jo 1900-luvun puolivälin tienoilla. 1957 perustetun Kaupunkimpoja –kotiseutuyhdistyksen perustussäännöissä yhdeksi toiminnan tavoitteeksi määritellään kotiseutuaineiston kerääminen, muistojen tallentaminen ja kielen säilyttäminen. (Turunen 1996, 55 – 61)

Arkistoihin kerätään alueen historiaa erilaisin menetelmin. Arkistoista löytää äänitteitä, videokuvaa erilaisissa formaateissa kaitafilmistä dvd:hen, asiakirjoja, lehtiä, valokuvia, kirjoja jne. Arkistoidut tiedot ovat jälkipolville tärkeitä tiedonlähteitä, ja ne tarjoavat hienoja mahdollisuuksia tutkimus-, opiskelu- ja harrastustoiminnalle. Monet historioitsijat ja sukututkijat kääntyvät kotiseutuarkistojen puoleen. Kotiseutuarkistot ovat myös oiva tapa säilyttää murteita ja tarinoita, jotka muutoin unohtuisivat. Kielen tallentaminen on avainasemassa, kun ajan ja alueen muita asiakirjoja tutkitaan tulevaisuudessa. (Turunen 1996, 55 – 61)

3.3.2 Julkaisuja, symboleja ja tunnustuksia

Kotiseutuyhdistykset eivät ole pelkkiä aineiston kerääjiä, vaan niissä tuotetaan aktiivisesti myös uutta materiaalia. Useilla paikkakunnilla ilmestyy oma kotiseutulehti. Lehdet ovat hyvin elinvoimaisia, ja niitä tilataan paljon myös yhdistysten toimialueen ulkopuolelle. Esimerkiksi 1979 perustettu Sieviläinen-lehti on jakelussa hyvin laajalle alueelle. Noin puolet sen levikistä sijaitsee Sievin ulkopuolella. Kaukaisimmat tilaukset saapuvat Yhdysvalloista ja Australiasta. Kotiseutulehdet toimivat alueen asukkaiden keskinäisenä sekä alueelta pois muuttaneiden yhdyssiteenä. Australiassa asuva sieviläinen voi yhä tuntea kuuluvansa sieviläisten porukkaan ja pysyä kiinni juurissaan. (Turunen 1996, 63 – 77)

Kotiseutuyhdistykset ovat ahkeria kirjojen julkaisijoita. Esimerkiksi Tampereen asuinalueita ja kaupunginosia esitteleviä kirjoja on kaupungin kulttuuripalveluiden avustuksella julkaistu vuoden 2009 loppuun mennessä jo 30 kappaletta ja lisää on tulossa. (Majamaa 2009) Oman kirjan saaminen on alueen asukkaille suuri yhteisöllinen symboli. Alueelliset toimijat harrastavat myös muunlaista julkaisutoimintaa. Yhdistyksissä tuotetaan ja julkaistaan usein historiallisia teoksia, julkaisusarjoja, vuosikirjoja, murrekirjoja, sekä painetaan kalentereita, korttisarjoja ja julisteita. (Turunen 1996, 63 – 77) Eräs tärkeä yhdistyksissä tehtävä julkaisumuoto ovat kotiseutupolkuesitteet, joita voidaan pitää eräänlaisina tiivinä alueen opasvihkosena sekä alueellisen identiteetin ja yhteisöllisyyden symboleina.

Paitsi rakennusten ja luonnon myös alueen ihmisten hyvinvointiin kiinnitetään kotiseutuyhdistyksissä paljon huomiota järjestämällä erilaista toimintaa. Kotiseudun arvostamista edistävänä toiminnan muotona erilaiset piirustus-, valokuvaus- ja kirjoituskilpailut ovat olleet suosiossa eri puolilla Suomea. Esimerkiksi Kerimäki-seura ja Kerimäen kirjasto järjestivät ”Lapsuus Kerimäellä” – kirjoituskilpailun kulttuurin juhluvuoden kunniaksi. Joissain kunnissa kilpailutöitä on saatettu palkita kotiseutusäätiöiden stipendein. Kotiseuturahastot ja –säätiöt ovat olleet myös aktiivisia seudun kulttuuri- ja harrastustoiminnan tukijoita. Pääomansa rahastot ovat saaneet kunnilta, seurakunnilta, yksityisiltä lahjoittajilta sekä oman toiminnan tuoton kautta. Säätiöt ovat saattaneet tukea myös alueella tehtäviä

arkeologisia tutkimuksia, nuorisotyötä, työllistymistä sekä edistää kansainvälistä yhteistyötä. (Turunen 1996, 133 – 136)

Kaikki kotiseututyön toiminnan muodot, varsinkin konkreettiset silmin nähtävät, ovat symboleja kotiseudun hengestä. Useilla seuduilla on otettu käyttöön alueen omia logoja, vaakunoita, lippuja ja viirejä. Aiheena niissä on usein alueelle ominaista maisemaa tai esineistöä. Esimerkiksi Hausjärvi-seuran vuonna 1994 julkistamassa pöytäviirissä voi nähdä alueelle ominaisia peltoja, harjuja, menneisyydestä löydetyn muinaiskirveen sekä symbolin kunnan sijainnista hyvien liikenneyhteyksien äärellä. Lippujen ja viirien suunnittelussa on turvauduttu niin ammattilaisten kuin ”tavallisten” kotiseutulaisten apuun. Useassa kunnassa lipun aiheen on suunnitellut paikallinen taiteilija tai joku alueen asukkaista järjestetyissä suunnittelukilpailuissa.

Viirien kaltaisia symboleja ovat myös alueiden kansallispuvut ja erilaiset korut. Puvuilla on usein historiallinen tausta nuorisoseuratoiminnassa, mutta useita pukuja on suunniteltu verrattain myöhäänkin. 1985 julkistetun Lavian kansallispuvun suunnittelun pohjana on käytetty alueen pukeutumishistoriaa. Näkyvimpiä kotiseudun symboleja ovat alueelle pystytetyt muistolaatat ja -patsaat. Muistolaattoja ja -patsaita on pystytetty niiden historiallisesti tärkeiden ihmisten kunniaksi, jotka ovat omalla työllään edistäneet alueen hyvinvointia ja kehittymistä. Patsaissa kuvataan usein myös alueelle ominaisia perinteitä ja ammatteja. Alueen kehittymiselle tärkeän ammattikunnan kuvaamisesta patsaassa esimerkkinä on 1992 Evijärvelle pystytetty Uittomiespatsas. Kotiseututyön symbolit ovat tärkeitä välineitä romanttisen kotiseutukuvan syntyemisessä. Niitä voidaan pitää kiinnikkeinä omaan alueeseen, samalla tavalla kuin suomalaisuuden voi tiivistää Suomen lippuun tai kauniiseen järvimaisemaan. (Turunen 1996, 102 – 112)

3.3.3 Retkiä ja pitäjapäiviä

Toiminnallisinta puolta kotiseututyöstä edustavat erilaiset retket, tapahtumat, näyttelyt ja kerhotoiminta. Museoiden ja kotiseututalojen tiloissa järjestetään ympäri Suomea erilaisia näyttelyitä. Näyttelyt ovat usein erikoistuneet esittelemään jotain erityistä teemaa ja ne ovat joskus myös toiminnallisia. Esimerkiksi Korttesjärvellä on järjestetty näyttely, jossa oli esillä 50 eri lintulajin munia. Näyttelyssä oli esillä myös täytettyjä eläimiä ja kävijällä oli mahdollisuus testata omaa luontotietämystään. Yhdistykset järjestävät myös perinteisiä taidenäyttelyitä. (Turunen 1996, 79 – 81)

Kotiseutuyhdistysten matkailu ja retkeily voidaan jakaa kahteen osaan. Oman kotiseudun sisällä tapahtuva retkeily sekä yhdistyksen yhteiset matkat muualle Suomeen tai jopa ulkomaille. Kotiseudun omalla maaperällä tapahtuvassa retkeilyssä tutustutaan usein kulttuurihistoriallisesti tärkeisiin kohteisiin ja pyritään esittelemään aluetta kattavasti. Kotiseudulla järjestettävät kiertoajelut ja -kävelyt toimivat myös hyvin matkailun edistämisessä, ja ne ovat olleet hyvin suosittuja. (Turunen 1996, 82 – 85) Esitteelliset kotiseutupolut ovat myös yksi kotiseutumatkailun muoto. Kylää kiertävä kotiseutupolku antaa mahdollisuuden omatoimiseen alueen tutustumiseen sekä matkailijalle mahdollisuuden nähdä alueen asiat syvemmin.

Koska Suomi on kesätapahtumien maa, voivat kotiseutuyhdistykset ottaa osansa kunnista. Miltei jokaisella paikkakunnalla on omat kyläjuhlansa, pitäjäpäivänsä tai kaupunginosakarnevaalinsa. Kyläyhdistykset järjestävät myös erilaisia urheilutapahtumia ja kulttuuriviikkoja, joiden aikana on helppo tuoda esiin paikallista perinnettä ja tapoja juhlan varjolla. Tapahtumien henki ja ydin on vapaa ja iloinen yhdessä oleminen sekä muiden alueen ihmisten kohtaaminen. Ohjelma koostuu tapahtumasta ja paikkakunnasta riippuen mm. työnäytöksistä, kilpailuista ja kisailusta, tansseista, jumalanpalveluksista ja kunnan virastojen avoimien ovien päivistä. (Turunen 1996, 93 – 100) Esimerkiksi Kiimingin kunnassa järjestetään joka elokuussa viikonlopun mittaiset Kiiminki-päivät. Viikonlopun aikana soudetaan kilpaa, tutustutaan kirkon arkkitehtuuriin, tanssitaan, vietetään iltaa, käydään markkinoilla ja esitetään paljon erilaista ohjelmaa kuoroista teatteriesityksiin.

Tapahtumat ovat alueelle tärkeitä, sillä ne keräävät asukkaita yhteen, ja niissä tiivistyvät kotiseudun henki ja yhdessä tekemisen ja olemisen ilo. Julkaisujen ja kotiseututalojen lailla paikallistapahtumat ovat omiaan vahvistamaan alueellista identiteettiä ja nostattamaan me-henkeä.

3.4 Kotiseututyö 2000-luvulla

Nykyään kotiseututyö on sosiaalisesti sävyttynyttä kansalaistoimintaa, jonka tavoitteena on kehittää kotiseutua niin henkisesti kuin taloudellisestikin. Nykyisestä kotiseututyöstä on erotettavissa kolme selkeää osa-aluetta: kotiseudun tutkimus, ympäristönsuojelu ja -hoito sekä kotiseutupolitiikka. (Kukkasmäki 2000, 175) Itse erottaisin kotiseudun sosiaalisen toiminnan myös omaksi osa-alueekseen. Tähän liittyvät niin kyläjuhlien järjestäminen kuin paikallisten harrastuspiirien toiminnan ylläpitäminen. Kotiseututyön alkuajoille ominainen perinteiden säilöminen ei ole menettänyt merkitystään vielä nykyäänkään. Muutosta on kuitenkin tapahtunut: perinteitä on alettu hyödyntää, ja ne halutaan liittää osaksi nykypäivää. Esimerkiksi museoita on alettu liittää osaksi alueen kulttuuripolitiikkaa järjestämällä niissä kulttuuritapahtumia, erityisnäyttelyitä sekä yhteistyöprojekteja koulujen kanssa. (Kukkasmäki 1998, 175) Perinteiden säilöntätöksi voidaan ajatella myös luonnon- ja rakennusten suojelu. Kuntien asukkaat ottavat vahvasti kantaa kaavamuutoksiin ja erilaisiin rakennushankkeisiin. Suojelutyöllä halutaan säilyttää Suomen perinnemaisema sekä alueelle tärkeät luontokohteet ja rakennukset. Kotiseutuyhdistysten kulttuuripoliittinen vaikutus näkyy kannanottoina alueella tehtäviin päätöksiin. Yhdistysten kannanotot kattavat kaikki kotiseututyön osa-alueet: kotiseudun tutkimuksen, ympäristön suojelun sekä kotiseutupolitiikan. Kotiseutuyhdistykset ovat osa lähidemokratiaa ja ne pyrkivät vaikuttamaan alueen asioihin yli puoluerajojen kanavoimalla asukkaiden mielipiteet ja kannanotot päättäjien tietoisuuteen.

4 KOTISEUTUPOLUT

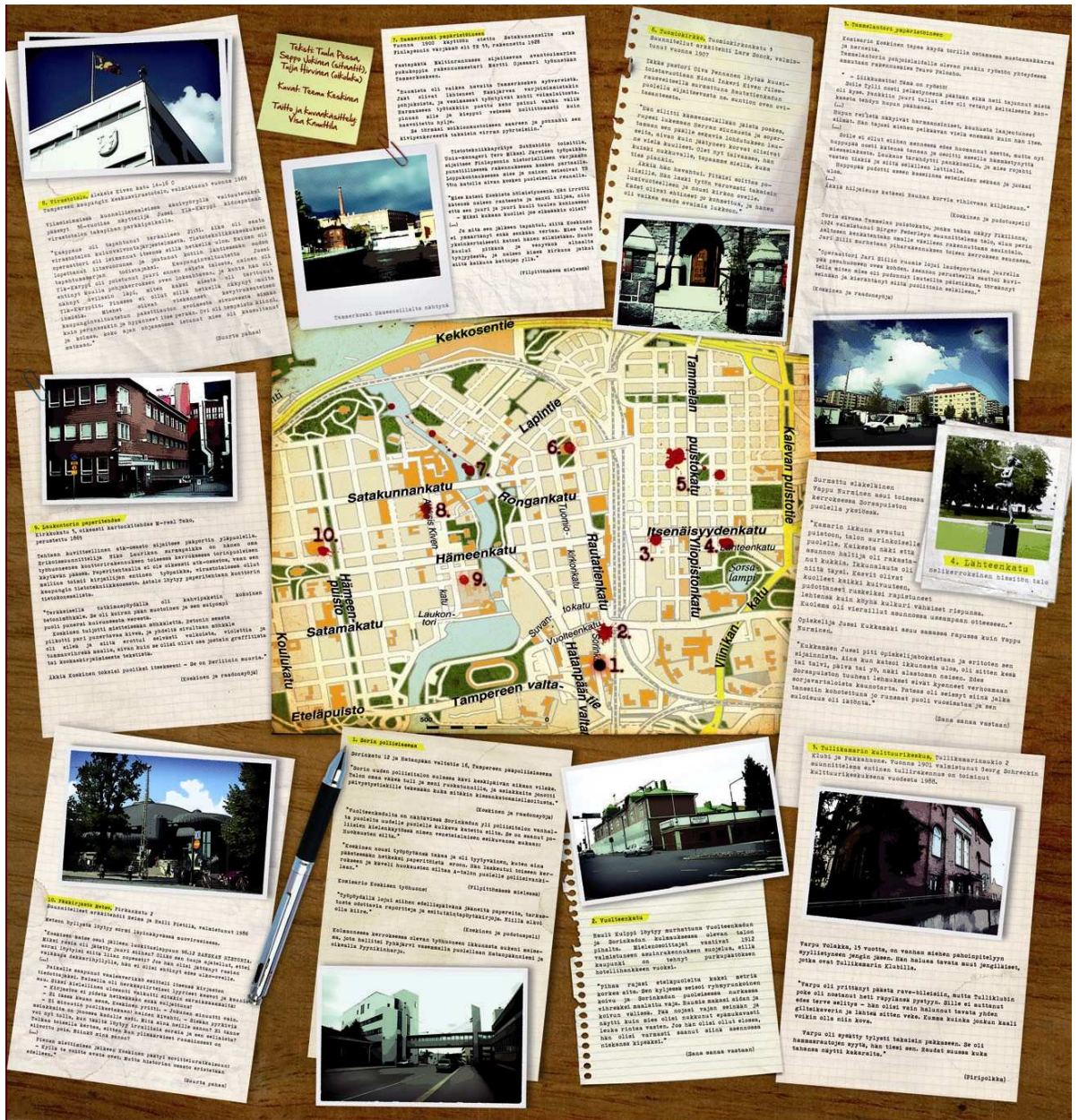
Eri alueita esittelevien karttojen termi ei ole vielä täysin vakiintunut Suomessa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus opastaa käyttämään termiä, joka sopii parhaiten yläkäsitteeksi eri tyyppisille reiteille. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 12.11.2009) Vuosia polkujen kanssa työskennellyt Pauli Saloranta (2009) pitää terminologiaa ongelmallisena. Suomen kotiseutuliiton käyttämä Kotiseutupolku-termi on muuten hyvä yläkäsite, mutta se viittaa enemmän maaseutuun kuin kaupunkiin. Parempaa termiä ei kuitenkaan ole vielä löytynyt. Olen Salorannan kanssa samaa mieltä ongelmasta. Paremman käsitteen puuttuessa olen kuitenkin päättänyt käyttämään työssäni kotiseutupolku-termiä. Vaikka sana kotiseutu tuokin mieleen maalaismaisemat, voidaan kuitenkin ajatella, että kotiseutu kattaa niin maaseudun kuin kaupungitkin. Kotiseutu sisältää myös alueen historian, ja kulttuurin.

Poluista käytetään usein myös muita nimiä, kuten luontopolku, kaupunkipolku, matkailureitti, kulttuuripolku, kirjailijapolku jne. Itse käyttäisin muita nimiä vain polun tarkempaan määrittelyyn. Kulttuuriraitit ovat Tampereen kaupungin tuote, kulttuurireitit ovat erityisesti kulttuurisia kohteita esitteleviä polkuja, ja kotikaupunki- tai kaupunkipolut ovat kaupunki alueelle sijoittuvia kotiseutupolkuja.

4.1 Kotiseutupolut oppaana alueen kulttuurihistoriaan

Kotiseutupolut ovat kartalle koottuja kävelyreittejä, jotka esittelevät kaupunkien, kaupunginosien sekä maaseudun paikallista historiaa ja nykyisyyttä, kulttuuria, luontoa, arkkitehtuuria sekä merkittäviä henkilöitä. Tavoitteena on kuvata elinympäristöä mielenkiintoisesti ja kokonaisvaltaisesti suoraan paikan päällä.

Kotiseutupolut on suunniteltu esittelemään alueen luontoa ja kulttuurihistoriaa helposti lähestyttävällä tavalla. Yleisin tapa polkujen toteuttamiseen on niiden kokoaminen kartalliseen esitteeseen (Kuvio 2). Alueelta valitaan esiteltävät kohteet, ne sijoitetaan helposti kuljettavalle reitille ja kohteista luodaan esittelytekstit. Esimerkiksi Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden raitit toteutetaan tällä tavalla. Toinen vaihtoehto kotiseutupolkujen esille tuomiseen on viedä kartta ja kohteiden selostukset suoraan paikan päälle opastauluihin. Näistä esimerkkinä Siikajoen kotiseutupolku (Murtovaara 2007). Molemmilla toteuttamistavoilla on puolensa. Esitteellisiin kotiseutupolkuihin voi tutustua myös kotioloissa eikä reitille ole välttämätöntä lähteä. Opastauluihin kootut tiedot ovat taas helpommin satunnaisten ohikulkijoiden käytettävissä, ja kohteisiin voi tutustua autenttisissa olosuhteissa. Tehokkainta olisi tietenkin tuottaa sekä esite että opastaulut, mutta usein siihen ei ole resursseja, ja varsinkin kaupungissa opastaulujen pystytys on hyvin vaikeaa.



Kuvio 2. Komisario Koskisen Tampere –raittiesitteen sisäpuoli. (Kulttuuriraitit 12.11.2009. [viitattu 15.11.2009].)

Kotiseutupolkujen pääasiallinen käyttötarkoitus on tehdä alueita ja asioita tutuksi. Niitä voi kuitenkin käyttää hyväksi monin eri tavoin myös toiminnallisesti. Kouluissa polkuja voidaan käyttää osana mm. maantiedon, biologian, liikunnan, äidinkielen sekä historian opetusta (Saloranta 2006). Mielikuvitusta käyttämällä polkuja voi markkinoida hyvin erilaisille ryhmille. Esimerkiksi teatteriryhmät voivat

draamallistaa polkuja tai luoda niiden pohjalta näytelmiä, marittayhdistykset voivat lähteä kotiseutupolkujen avulla ryhmänä tutustumaan kaupungin patsaisiin ja tapahtumajärjestäjät voivat käyttää niitä osana tapahtumansa ohjelmistoa. Polkuja voidaan käyttää monipuolisesti kotiseututyön toiminnan välineenä, yhteisöllisyyden tukijana, kotiseutuidentiteetin vahvistajana sekä kulttuurihistoriallisesti tärkeiden tietojen säilömismenetelmänä. Vuonna 2006 Suomen Kotiseutulitossa keskusteltiin myös kotiseutupolkujen tarjoamista mahdollisuuksista alueelle muuttavien kotiutumisen helpottamisessa (Saloranta 2009).

Rajanveto kotiseutupolkujen ja enemmän turismiin liittyvien opastettujen kiertokävelyiden ja -ajeluiden välillä voi olla vaikeaa. Molemmissa on paljon yhteistä ja molemmilla on ainakin yksi sama tavoite: tehdä alueita tutuksi. Kotiseutupoluille on kuitenkin ominaista, että niitä ei ole suunniteltu pääasiallisesti turisteille, niistä on tuotettu esite tai opastauluja ja niihin on näin ollen mahdollisuus tutustua myös itsenäisesti. Kotiseutupolkuesitteitä ei myöskään ole tehty kaupallisiin tarkoituksiin, ja ne ovat ilmaisia käyttäjilleen. Useissa kaupungeissa toteutettavat kiertokävelyt, -ajelut, ja -risteilyt ovat sen sijaan usein hetkessä tapahtuvia, kierroksen esittelijän varaan rakentuvia kokonaisuuksia. Kierrokset ovat usein myös maksullisia.

4.2 Kotiseutupolkujen kartoitus ja luokittelu

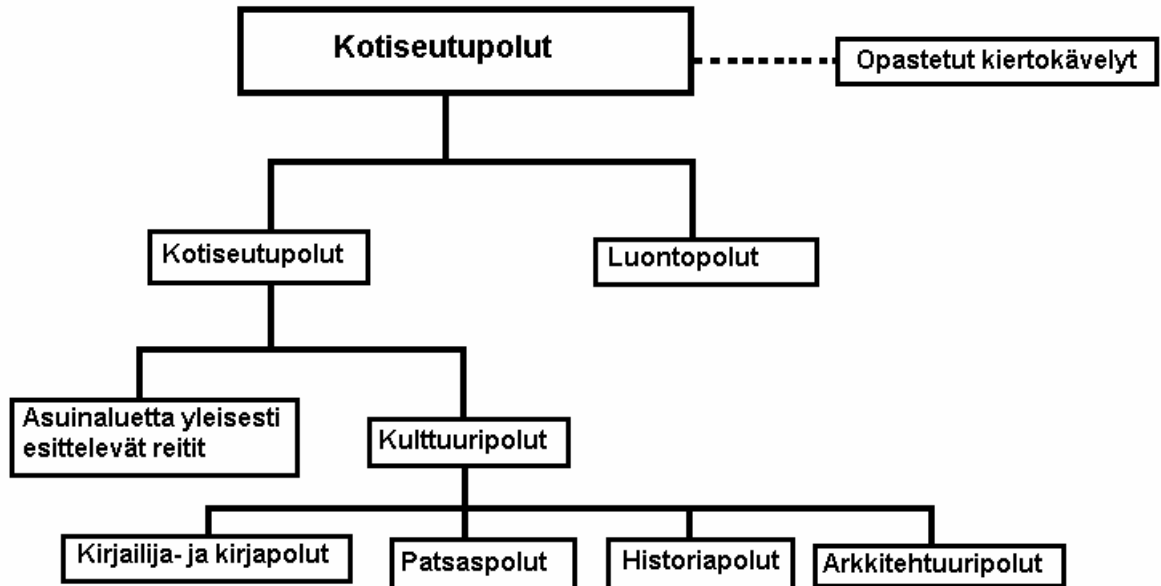
Suomen kotiseutupoluista ei ole tehty kaiken kattavaa listausta. Hyvän kuvan kotiseutupolkujen määrästä ja kirjosta antaa kuitenkin Pauli Salorannan kaupunkipolut.fi-sivustolle tekemän koonti. Pauli Saloranta on tutkinut, tuottanut, kartoittanut ja kehittänyt kotiseutupolkuja noin viisi vuotta. (Saloranta 2009) Hän on mm. kirjoittanut Kotiseutulitolle kotiseutupolkujen tuottajan oppaan vuonna 2006. Saloranta ylläpitää kahta polkuihin keskittyvää verkkosivua: www.kotikaupunkipolut.fi sekä www.kaupunkipolut.fi.

Kaupunkipolut.fi sivustolle on kerätty kaikki Salorannan löytämät suomalaiset kotiseutupolut ja kiertokävelyt. Salorannan kartoitus kattaa n. 270 polkua. Arvioisin kotiseutupolkujen todellisen määrän Suomessa olevan noin 300 - 350. Salorannan kartoituksesta huomaa helposti, että polkuja tuotetaan ympäri Suomea ja että ne ovat hyvin eri tyyppisiä keskenään. Esimerkiksi Suomen pohjoisimmista kolkista Enontekiöltä löytyy Saanan kulttuuripolku, joka esittelee pääosin Saanan luontoa, mutta reitillä on myös kulttuurihistoriallisia kohteita. Helsingistä löytyy useita kaupunginosia esitteleviä polkuja, matkailijoille kohdennettuja polkuja, sekä lukuisia pyöräilyreittejä. (Urbaanin retkeilyn portaali. 2009. [Viitattu 28.10.2009].)

Saloranta on luokitellut polkuja eri kategorioihin kaupunkipolut.fi-sivustolla. Kategorisoinnin perusteina hän on käyttänyt mm. esiteltävän alueen kokoa sekä reitin sisältöä. Hän jakaa polut 11 luokkaan: kotikaupunkipolut, kotiseutupyöräreitit kaupungeissa, kulttuuripolut, historiapolut, arkkitehtuuripolut, matkailupolut, puistokävelyt, geologiapolut, luontopolut, englanninkieliset polut sekä kotiseutupolut. (Urbaanin retkeilyn portaali. 2009. [Viitattu 28.10.2009].) Itse näen näin laajan erittelyn hieman keinotekoisena, sillä mielestäni suuren kaupungin lähiöön keskittyvä kotiseutupolku ei olennaisesti eroa esimerkiksi Ylivieskan tai Tuusulan kirkonkyliä esittelevistä poluista.

Polkujen luokittelu on ongelmallista. Ongelmia tuottaa mm. päällekkäisyys, sillä useat asuinalueita esittelevät polut pitävät sisällään niin historiaa, luontoa kuin kulttuuriakin. Lisäksi ymmärrän itse kulttuurin laajempaa käsitteenä, joka osaltaan kattaa myös esimerkiksi arkkitehtuurin ja historian. Itse näkisin erilaisten polkujen sijoittuvan kotiseutupolku-yläkäsitteen alle kuvion 3 osoittamalla tavalla. Kuvio on viittellinen, enkä ole listannut siihen esimerkiksi kaikkia kulttuuripolku alatyyppejä, kuten merkkihenkilöihin tai fiktiivisiin hahmoihin perustuvia polkuja. Pääajatuksena tekemässäni jaossa on, että esitteelliset kotiseutupolut eroavat opastetuista kiertokävelyistä, ja jakautuvat kahteen pääluokkaan: ihmislähtöisiin kotiseutupolkuihin ja luontopolkuihin, jotka pitävät sisällään mm. puutarha-, puisto ja luontokävelyitä. Ihmislähtöiset kotiseutupolut olen jakanut niin ikään kahteen:

polkuihin, jonka keskeinen tarkoitus on esitellä tiettyä asuinalueita ja polkuihin jotka keskittyvät tiettyyn teemaan.



Kuvio 3. Kotiseutupolkujen luokittelu

4.3 Toteutus

Kotiseutupolkuja toteutetaan pääosin samoissa organisaatioissa kuin kotiseututyötä yleensä eli yhdistyksissä ja kunnan virastoissa. Myös matkailualan yritykset tuottavat polkuja. Esimerkiksi laskettelukeskukset ovat voineet tehdä sitä ympäröivästä luonnosta esitteellisiä karttoja ja opastauluja. Kunnissa reittejä tuotetaan mm. kulttuuri- ja nuorisoyksiköissä, puistoyksiköissä, museoissa sekä liikennesuunnitteluyksiköissä. Polun tuotannolliset työt jaetaan usein organisaation sisällä. Yksi vastaa kohdetekstien kirjoituksesta, toinen valokuvaamisesta, kolmas esitteen taittamisesta ja neljäs levityksestä.

Kotiseutuliton *Kotiseutupolut - Tuottajan opas* -vihkosessa (Saloranta 2006) ohjeistetaan yksityiskohtaisesti kotiseutupolun tuottamisen vaiheet. Aloitettaessa

polun suunnittelua on kartoitettava tarpeet, yhteistyökumppanit sekä jo valmiina olevat materiaalit. Onko alueelle jo tehty kotiseutupolkua? Minkälaista kirjallisuutta alueesta on olemassa? Yhteistyökumppaneita kannattaa hakea kunnan virastoista, paikallisista yhdistyksistä, luontoliitoista jne. Suunnitteluvaiheessa tulee myös kartoittaa resurssit sekä aikatauluttaa projekti. Työryhmän työnjako tulee myös suorittaa heti alkuvaiheessa. Kuka kuvaa raitin kohteet? Kuka taittaa polun ja luo sille graafisen ilmeen? Kuka kirjoittaa kohdetekstit? Kuka hoitaa levityksen ja markkinoinnin? Projektille on hyvä myös päättää vastuhenkilö, jonka tehtävänä on huolehtia kokonaisvaltaisesti projektin etenemisestä. Eri vastuualueista vastaavat pohtivat, tietenkin koko työryhmän kanssa neuvotellen, rajaukset ja polun teeman. Millainen kartta kannattaa hankkia ja mistä sen saa? Paljonko kartalla on kohteita? Kuinka laajasti niistä kerrotaan? (Saloranta, P. 2006)

Valmiit kotiseutupolut kannattaa julkaista resurssien puitteissa mahdollisimman monessa formaatissa ja mahdollisimman monessa paikassa. Esitteellisiä kotiseutupolkuja voi levittää internetissä kunnan tai kotiseutuyhdistyksen nettisivuilla sekä paperisena polun avajaistilaisuudessa, alueen kirjastoissa ja muissa julkisissa tai kolmannen sektorin tiloissa. Kotiseutupolkuja voi myös tarjota suoraan eri tahoille, kuten kouluille, päiväkodeille ja harrastusryhmille. (Saloranta, P. 2006)

4.4 Opastettuja reittejä maailmalla

Kaupunkipolut ja –kävelyt eivät ole suomalainen keksintö. Euroopasta löytyy paljon erilaisia kävelyitä eri teemoilla. Esimerkiksi Lontoossa voi lähteä Jack the Ripper –kävelylle ja Ruotsin Ystadissa suosittuun dekkarisarjaan perustuvalla Kurt Wallander –raitille (Kurela 2009). Ulkomailla opastetuilla reiteillä tehdään myös bisnestä. Esimerkiksi Lontoossa toimii London walks –yritys, joka kierrättää niin turisteja kuin kaupungin omiakin asukkaita eri alueisiin ja eri teemoihin keskittyvillä kävelyillä. Eri polkuja on koottu myös kirjaksi, jota yritys myy. (London Walks. [viitattu 13.11.2009.]) Suomessa kotiseutupoluista ei ainakaan vielä ole tehty

bisnestä. Jotkin opastetut kierrokset saattavat maksaa, mutta hinta on usein hyvin pieni. Suomen turismin kehittyessä en kuitenkaan näkisi mahdottomana että esimerkiksi Helsinkiin perustettaisiin yritys, joka alkaisi tuottaa kävelykierrosesitteitä myyntiin.

4.5 Tekniikan avaamat uudet mahdollisuudet

Teknologian kehitys on avannut uusia mahdollisuuksia kotiseutupolkujen tuottamiselle. Perinteisten paperiesitteiden rinnalle on alkanut nousta erilaisia versioita kuten nettivideoita ja kännykkäsovelluksia. Teknologian ansiosta paperiset kotiseutupolkuesitteetkin ovat voineet kehittyä, ja ne ovat saaneet mm. uusia julkaisukanavia. Kaikki Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden tuottamat raittiesitteet ovat ladattavissa Tampereen kaupungin internet-sivuilta pdf-muodossa. Verkko on mahdollistanut myös esitteitä tukevien palvelujen tuottamisen. Tampereen likat –raitista on ladattavissa lisäosa kaupungin sivuilta. Raitin paperiversiossa on lueteltuna 9 kohdetta, ja aiheesta kiinnostuneet ohjataan lataamaan sivustolta versio, jossa on lueteltuna kaikki 18 Tampereen julkista naisaiheista veistosta. Pate Mustajärven Ikuri –raitista on tuotettu mp3-versio, jonka voi ladata mukaan kävelylle tukemaan paperiesitettä. 1918 vuoden levottomuuksista kertovaan Kapina-raittiin voi tutustua kotisohvalla nettiin ladatun raittivideon avulla.

Vuoden 2010 alussa julkaistava Nuorten hengailu-raitti on tuotettu ja toteutettu kokonaan verkossa ja tekniikkaa hyväksikäyttäen. Raitin sisältöä ja kohteita kartoitettiin Nuorten Tampere –verkkosivustolla kyselyn avulla. Kyselyn tulosten pohjalta Tampereen kaupungin kulttuuri- ja nuorisopalvelut kokosivat raitin kohteet (Niemelä 2009), joihin eri nuorisotilojen nuoret ovat luoneet sisällön syksyllä 2009. Nuoret kuvasivat kohteista videoita ja tuottivat raitin kohteille kuvaukset. Nuorten hengailu-raitti julkaistaan Nuorten Tampere –verkkosivustolla.

Vieläkin pidemmälle vietyä teknologiaa edustaa Tampereen evankelisluterilaisten seurakuntien ja Citynomadi Oy:n tuottama Lasten kirkkoreitti. Mobiili-

reittipalveluihin erikoistuneen Citynomadi Oy:n luova johtaja Mona Ratalahti esitteli Tampereen seurakunnille ideaa seurakunnan historiaan paneutuvasta reitistä vuonna 2007, ja ideasta innostuttiin heti. Projekti toteutettiin yhdessä 11 tamperelaisen ammattikorkeakoulun ja yliopiston opiskelijan kanssa. Reitin pohja perustuu gps-tekniikkaan sekä Tampereen kaupungin mittausviraston kolmiulotteiseen piirroskarttaan. Reitti esittelee kuvitteellisen lidan matkaa Tampereen Finlaysonin alueella sijaitsevalta Väinö Linnan aukiolta Amurin kaupunginosaan historiallisissa maisemissa. Sovelluksesta on tehty sarjakuvamainen ja hauska ja se sisältää paljon oikeaa historiallista tietoa. lida on ladattavissa ilmaiseksi Tampereen seurakuntien internet-sivuilta gps-tekniikkaa tukeviin älypuhelimisiin. Sivuilta löytyvät myös ohjeet palvelun käyttämiseen. (Kanninen 2009, 3)

5 KULTTUURIRAITTIHANKE

5.1 Organisaatiokuvaus

Tampereen kaupungissa on käytössä tilaaja tuottaja–malli. Mallissa eriytetään toisistaan palvelujen järjestämisvastuu ja palvelujen tuottaminen. Tilaajat määrittelevät tuotantoyksiköiden toimintaa tilaamalla kuntalaisille tuotettavat palvelut. Vuonna 2008 tilaaja määritteli kulttuuriraitit kulttuuripalvelujen kärkihankkeeksi. Vuonna 2008 valmistui kahdeksan raittia. (Majamaa 2009)

Kulttuuripalveluiden toiminnasta vastaavat kulttuurikoordinaattorit. He tuottavat tilaajan määrittelemiä palveluja kuntalaisille. Jokaisella koordinaattorilla on oma erityisvastuualueensa, joista yksi on kaupunginosatoiminta. (Kuvio 4) Kaupunginosatoiminnan tavoitteena on aktivoida eri asuinalueiden asukkaita, vahvistaa alueellista identiteettiä sekä rohkaista lähiöiden asukkaita järjestämään tapahtumia omille asuinalueilleen. Kaupunginosatoiminnan koordinaattoriin työtehtäviin kuuluu myös kulttuuriraittien tuotannosta vastaaminen yhteistyössä alueellisten toimijoiden ja kaupungin työntekijöistä koostuvien työryhmien kanssa.

Tuotantojohtaja		
Kulttuuritoimenjohtaja		
Yleiset kulttuuripalvelut	Monikulttuuriset ja digitaaliset kulttuuripalvelut	Tullikamarin Kulttuurikeskus
Kortteli- ja kaupunginosa-toiminta, kulttuuriraitit	Tapahtumat, neuvonta ja tiedotus	Musiikkijuhlat Tullikamari
Lastenkulttuuripalvelut, Lastenkulttuurikeskus Rulla, Taidekaari	Maahanmuuttajatoiminta, monikulttuuriset palvelut	
Ikäihmisten kulttuuripalvelut	digitaaliset kulttuuripalvelut	
Viikinsaari, Haihara, residenssitoiminta Emil-Sali		
Keskitetty ohjelmatoiminta ja markkinointi		
EAKR-projekti "Yhteisölliset pienhankkeet		
Hallintopalvelut		

Kuvio 4. Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden hallintorakenne (Majamaa 2009)

5.2 Kulttuuriraitit

Kulttuuriraitit ovat Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden tuotteistamia kotiseutupolkuja. Kulttuuriraitit voivat olla pysyviä, esitteellisiä raitteja tai kertaluonteisia kävelyitä. Kertaluontoisista kävelyistä esimerkkinä on Tampereen Kiina –viikkojen yhteydessä järjestetty Kiina-raitti, joka kuljetti yleisöä läpi näyttely- ja tapahtumapaikkojen. Raittien tuotanto on kuitenkin painottunut vahvasti esitteellisiin raitteihin, ja keskityn työssäni niihin. Kulttuuriraittien tavoite on tutustuttaa asukkaita kaupunginosan ja koko kaupungin historiaan ja kulttuuriperintöön. Raitit edistävät yhteisöllisyyttä, terveyttä – ne kun yleensä kuljetaan kävellen tai pyöräillen - ja kaupunginosan myönteistä profiloitumista (Masonen 2009). Kulttuuriraiteilla voi tutustua Tampereeseen aivan uudesta näkökulmasta, ja niille voi lähteä silloin, kun itselle sopii. Tavoitteena on luoda vähitellen Tampereelle ja lähiseuduille kulttuuriraittien verkosto. (Kulttuuriraitit 2009 [viitattu 6.11.2009].)

Vuoden 2009 loppuun mennessä on valmistunut 17 esitteellistä raittia:

- Tiina-raitti kirjailija Anni Polvan lapsuudenmaisemissa
- Väinö Linna -raitti
- Kalle Päätalo -raitti
- Lauri Viita -raitti
- Kapinaraitti
- Härmälän huvilarannikko -raitti
- Patruuna Wilhelm von Nottbeck -raitti
- Wivi Lönn -raitti
- Pyöräillen Pispalasta Reuhariin
- Pyöräillen Pispalasta Mustavuoreen ja Lamminpäähän
- Pate Mustajärven Ikuri
- Pyöräillen Kissanmaalta Messukylään
- Epilä-raitti
- Teollinen Tammela -raitti
- Tampereen likat – naisaiheisia veistoksia Tampereella
- Komisario Koskinen -raitti kirjailija Seppo Jokisen dekkareihin perustuen
- Hilma ja pumpulitehdas – Lasten Finlaysonin alueen raitti

(Majamaa 2009)

5.3 Kulttuurikoski – raittihanke käynnistyy

Kulttuuriraittien tuottaminen sai alkunsa Tampereen kaupungin hakiessa Euroopan kulttuuripääkaupunki -titteliä vuodelle 2011. Euroopan unioni hakee vuosittain yhtä tai useampaa kaupunkia Euroopan kulttuuripääkaupungiksi. Tapahtuman tavoitteena on nostaa esille Euroopan kulttuurien monimuotoisuutta ja yhteisiä piirteitä sekä auttaa eurooppalaisia tutustumaan toisiinsa paremmin. Kulttuuripääkaupunkivuoden toivotaan lisäävän kulttuurivaihtoa ja johtavan yhteistyöhön, joka jatkuu myös juhluvuoden jälkeen. Kulttuuripääkaupungiksi valittu kaupunki toteuttaa hanketta yhdessä kaupungin hallinnon, sidosryhmien, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä muiden kulttuuritahojen kanssa. Myös yhteistyö muiden maan kaupunkien kanssa on mahdollista. Yhteistyötä aiotaan toteuttaa mm. Turun kulttuuripääkaupunkivuotena 2011. (Euroopan kulttuuripääkaupunki. [viitattu 26.10.2009]).

Tampereen kaupunki alkoi hakea kulttuuripääkaupunki -titteliä vuonna 2005. Aseman saavuttamiseksi käynnistettiin Kulttuurikoski-hanke. Hankkeen pääajatuksena oli toiminnan järjestäminen kuntalaisten omien toiveiden mukaan. Ajatusta lähdettiin toteuttamaan mm. eri puolilla kaupunkia järjestetyissä keskusteluilloissa, joissa nousi vahvasti esiin tarve kaupunginosa- ja korttelitoiminnan kehittämiseen. Samoissa keskustelutilaisuuksissa esitettiin myös idea kaupunginosien historiaan ja kulttuuriin perehdyttävistä opastetuista poluista. Ideaa jatkokehitettiin kulttuuripalveluissa, ja kulttuuriraittihanke sai alkunsa. Kulttuuriraittihanke oli osa suurempaa Kulttuurikoski-hanketta. Vuoden 2011 Euroopan kulttuuripääkaupungiksi valittiin Turku, mutta kulttuuriraittien tuottaminen jatkui siitä huolimatta. (Majamaa 2009)

Ensimmäinen pilottiraitti, Tiina, keskittyi Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin ja Tampereen kaupungin kirjaston aloitteesta tamperelaiskirjailija Anni Polvan lapsuudenmaisemiin Tammelan ja Kalevan kaupunginosissa Tiina-kirjan 50-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Raitti julkistettiin vuonna 2007. Tiina-kirjojen tapahtumat sijoittuvat todellisiin paikkoihin Anni Polvan omalla lapsuuden asuinseudulla, ja raitti kulkeekin faktan ja fiktion rajamailla.

5.4 Tuotantoprosessi

Tuotantoprosessin kulun kannalta voidaan raitit jakaa virkamiesvetoisiin ja yhdistysvetoisiin prosesseihin. Kulttuuripalveluiden tuottamista raiteista esimerkkinä on mm. Tampereen taidemuseon kanssa yhteistyössä toteutettu Tampereen naispatsaat -raitti sekä Lasten Finlayson -raitti. Tiiviissä yhteistyössä yhdistysten kanssa tehdyistä, puhtaasti asuinalueisiin keskittyvistä raiteista hyviä esimerkkejä ovat Epilän historiaa esittelevä Epilä-raitti sekä Tammelan teollisuuden vaiheista kertova Teollinen Tammela -raitti. Molemmat toteutettiin yhdessä alueiden kaupunginosayhdistysten kanssa. Lauri Viita ja Kalle Päätalo -raitit on taas puolestaan tehty näiden kirjailijoiden nimikkoyhdistysten aloitteesta. Lauri Viita -seura otti yhteyttä Kulttuuripalveluihin ja ilmaisi kiinnostuksensa tuottaa raitti Lauri Viidan lapsuudenmaisemista Pispalassa yhteistyössä kulttuuripalveluiden kanssa.

Kulttuuripalvelut määrittelevät vuosittain miten monta ja mitä raitteja toteutetaan. Tuotantovaihe alkaa yhteistyökumppaneiden kartoituksella. Osa yhteistyökumppaneista etsitään ja osan kanssa toimitaan heidän omasta aloitteestaan. Yhteistyökuvion selvittyä kartoitetaan raitin kohteet ja tehdään työnjako. Yleinen toimintamalli on, että yhteistyökumppanit valitsevat kohteet ja kirjoittavat kuvaukset. Kulttuuripalvelut kuvaavat raitin kohteet, taittavat, painattavat raittiesitteen sekä maksavat esitteestä koituvat kulut. Kulttuuripalveluilla on selkeä ohjeistus raittien sisällöstä, joka toimitetaan yhteistyökumppaneille. Ohjeessa määritellään mm. montako kohdetta raitissa on

hyvä olla ja mikä on sisältötekstin suurin mahdollinen kirjainmerkkimäärä. Kaikki kohteet ja tekstit hyväksytetään kulttuuripalveluilla. Esitteen valmistuttua järjestetään raitille avaustilaisuus. Avaustilaisuudet ovat kaikille avoimia tilaisuuksia, joihin osallistuu vaihteleva määrä yleisöä. Tilaisuudet koostuvat yleensä pienestä ohjelmanumerosta, raitin tuottajien puheesta, virallisesta avauspuheesta, jonka yhteydessä raittiesite julkaistaan. Esimerkiksi marraskuussa 2009 julkaistussa Hilma ja pumpulitehdas –Lasten Finlayson raitin avajaisissa esiintyi Tampereen lapsikuoro, lyhen puheen piti Kaupunginosa koordinaattori Ulla Majamaa ja raitin avasivat Pikku Kakkosen lapsijuontajat Kaisla ja Lassi. Kun kaikki ovat saaneet esitteensä, lähdetään raitin avauskävelylle, jonka vetää yleensä joku raitin tuottajista (Kuvio 4). Esimerkiksi Teollinen Tammela –raitti käveltiin Tammelaiset ry:n puheenjohtajan opastuksella. Avajaistilaisuuden jälkeen raitit alkavat elää omaa elämäänsä, ja niille voi lähteä kulkemaan oma-aloitteisesti. Myös erilaiset ryhmät järjestävät raittikierroksia itsenäisesti.



Kuvio 4. Rosa Meriläinen opastaa Tampereen likat –raitin avauskävelyä.

5.5 Kuntalaiset raittien kuluttajina

Kulttuuriraitit eivät ole suuren yleisön ajanvietettä, mutta niille on silti paikkansa ja käyttäjäkuntansa. Avajaistilaisuuksiin osallistujien määrästä (Taulukko 1) saa kuvan millaista kiinnostusta raitit ovat kuntalaisissa herättäneet. Itsenäisesti kulttuuriraitteja kulkevien tai niihin kotioloissa tutustuvien määrää on mahdoton arvioida. Olen osallistunut jokaisen vuonna 2009 julkistetun raitin avaustilaisuuteen. Havaintojeni mukaan ahkerimpia raittien kuluttajia ovat keski-ikäiset ja sitä vanhemmat, kotiseututyön aktiivitoimijat, Tampereen alkuperäisväestö sekä kulttuuriorientoituneet tamperelaiset.

PVM	RAITTI	OSALLISTUJAT
24.7.2007	Tiina-raitti kirjailija Anni Polvan lapsuudenmaisemissa	150
8.9.2007	Väinö Linna -raitti	30
11.11.2007	Kalle Pääatalo -raitti	160
4.5.2008	Lauri Viita -raitti	60
15.15.2008	Kapinaraitti	40
29.5.2008	Härmälän huvilarannikko -raitti	300
10.8.2008	Patruuna Wilhelm von Nottbeckin Tampere –raitti	200
4.9.2008	Wivi Lönnin raitti	80
6.9.2008	Länsi-Tampereen pyöräilyraitit	15
23.9.2008	Pate Mustajärven lkuri	700
23.10.2008	Pyöräillen Kissanmaalta Messukylään	10
21.4.2009	Epiläraitti	85
28.4.2009	Teollinen Tammela -raitti	120
1.10.2009	Tampereen Likat -naisaiheiset veistokset Tampereella	90
7.11.2009	Komisario Koskisen Tampere	40
21.11.2009	Hilma ja pumpulitehdas -lasten Finlayson raitti	95
Avauskävelyiden osallistujat yhteensä:		2175

Taulukko 1, Tilasto raittien avauskävelyiden osallistujamäärästä (Majamaa 2009)

Kulttuuriraittiesite on helppo ja nopea tapa tutustua Tampereen kaupungin eri alueisiin. ”Tavallinen” tamperelainen tuskin tarttuu helposti asuinalueen historiaa

esittelevään opukseen. Sen sijaan uskon että kevyt ja tyylikäs raittiesite on huomattavasti helpommin lähestyttävä. Jos asia alkaa kiinnostaa, voi tuntemustaan ja tietämystään lisätä esimerkiksi kaupunginosakirjoilla.

5.6 Case esittely: Pate Mustajärven Ikuri

Pate Mustajärven Ikuri –raitti sai alkunsa Ikuri-Haukiluoman Omakotiyhdistys ry:n aloitteesta vuonna 2007. Omakotiyhdistys, jonka kärkitoimijat ovat Pate Mustajärven lapsuuden- ja nuoruudenystäviä, otti yhteyttä Popeda-yhtyeen keulahahmoon Pauli ”Pate” Mustajärveen, sekä Tampereen kaupungin kulttuuripalveluihin. Molemmat lähtivät innolla mukaan projektiin. (Kurela 2009.)

Raitti tuotettiin alusta loppuun yhteistyössä Ikuri-Haukiluoman Omakotiyhdistys ry:n, Pate Mustajärven sekä Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kanssa. Ikurilaiset suunnittelivat raitin kohteet raittikonseptin raameissa ja tuottivat tekstit. Kulttuuripalvelut haastatteli ja äänitti Paten haastattelun, kuvasi, taittoi sekä painatti raitin. Kulttuuripalvelut tuotti raitin avauskävelystä myös videon, jossa Pate Mustajärvi kertoo itse raitin kohteista. (Kurela 2009.)

Raitin avauskävely ylitti kaikkien odotukset. Ikurin Virelän buffetin 200 munkkia hävisivät hetkessä, ja 500 painotuoretta raittiesitettä revittiin käsistä. Yli 700-päinen yleisö oli saapunut viettämään aurinkoista syyspäivää Paten lapsuudenmaisemiin. Raitti käveltiin ohjattuna uudelleen syksyllä 2009. (Kurela 2009.)

Raitti valoi ikurilaisiin kotiseutuylpeyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. ”Meidän Pate pärjää - ja mekin pärjätään!” Raitti tuo arvoa alueen kohteille luoden niihin tarinoita, joihin jokainen saa kiinnityskohdan Mustajärven ja Popedan ansiosta. Pihamökki ei ole enää pihamökki, vaan yhden Suomen suosituimman rock-

yhtyeen synnyinsija. Ikuri on tärkeä paikka, ja on hienoa olla ikurilainen. (Kurela 2009.)

Pate Mustajärven Ikuri -raitista on valmistettu perinteinen paperiesite sekä virtuaaliversio. Raittiin voi tutustua Tampereen kaupungin internetsivuilta löytyvän videon avulla. Video on ladattu myös YouTube-sivustolle, jossa sitä on katsottu noin 2500 kertaa. Kohde-esittelyt voi ladata myös mp3-soittimeen Pate Mustajärven selostamana mukaan raitille. (Kurela 2009.)

Pate Mustajärven Ikuri on Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraittien joukossa sekä ensimmäinen muusikkoraitti että ensimmäinen elossa olevalle henkilölle omistettu raitti. Suomen Kotiseutuliitto nimesi Pate Mustajärven Ikuri –raitin vuoden kotiseutupoluksi 2009. (Kurela 2009.)

6 RAITIT YHTEISÖLLISYYDEN EDISTÄJÄNÄ

6.1 Raittien yhteisöllinen merkitys

Kotiseutupolut lisäävät yksilön tuntemusta kotiseudustaan. Kun henkilö tuntee kotiseutunsa, kotipaikkakuntansa tai kaupunginosansa, on hänen helpompi kotiutua ja tuntea kuuluvansa johonkin. Muutin Seinäjoelta Tampereelle Tammelan kaupunginosaan keväällä 2009. Tutustuttuani alueen historiaan ja kulttuuriin tunsin oloni heti paljon kotoisemmaksi. Aloin tuntea uutta asuinaluettani kohtaan ylpeyttä ja kotiseuturomantiikkaa. Tunsin olevani tamperelainen ja ennen kaikkea tammelalainen. Tuntemukseni asuinaluettani kohtaan antaa minulle myös paremmat edellytykset toimia uudessa kaupungissa.

Asuinalueisiin keskittyvät raitit lisäävät selkeästi ylpeyttä omasta kotiseudusta. Olen ollut mukana Tammelan ja Epilän kaupunginosiin keskittyvien raittien avauskävelyissä, ja huomasin alueidentiteetin huokuvan ihmisistä. Avaustapahtumassa tavattiin vanhoja ja uusia tuttavuuksia sekä muisteltiin menneitä. Myös alueen tuoreemmilla asukkailla oli tilaisuus päästä tutustumaan kaupunginosansa historiaan ja luoda alueellensa merkitystä.

Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraittiesitteet ovat huolellisesti tehtyjä ja korkealaatuisia. Kun alueen asukas saa käteensä hänen omia kotikulmiaan sen ansaitsemalla arvokkuudella esittelevän pienoisteoksen, on ilahtuminen taattua. Olen nähnyt raitin avauskävelyllä kun tammelaiset heiluttavat raittiesitteitä kädessään ylpeänä siitä, että heidän asuinalueellaan on jo kaksi raittia. Kaikkien paikalla olleiden tammelalaisten oli helppo ottaa osansa ylpeydestä. Kukapa ei haluaisi olla voittajien tiimissä. Kotiseutupolku, erityisesti esitteellinen, on hyvin konkreettinen kotiseudun symboli, ja omiaan vahvistamaan yhteishenkeä.

6.1.1 Polun kulkijoille

Ei ole realistista olettaa, että jokainen raittiesitteen käteensä saava kokee suuria tunteita ja yhteisöllisyyden riemua. Näinkin käy joillekin, mutta kyse on enemmän hitaasta prosessista ja oivaltamisesta. Olen itse nähnyt ja kokenut sen. Polun satunnaiskulkijalle tai avauskävelyyn osallistujalle raitti merkitsee asioihin tutustumista. Kulkija saa käsityksen asuinseudustaan, ja vahvistaa samalla huomaamattaan alueellista identiteettiään. Tutustuttuani Tiina-raittiin, huomasin muutaman päivän kuluttua kertovani ystäväilleni ylpeydellä, että asun samoilla kulmilla kuin Suomen ehkä suosituin fiktiivinen pikkutyttö. Tunsin iloa siitä, että olin alueen asukas, ja osa jotain. Positiivisten asioiden löytäminen omasta kaupungista tai asuinalueesta nostaa yhteishenkeä. Harvoin suomalaisetkaan ovat yhtä yksimielisiä ja yhteisöllisiä kuin kertoessaan ulkomaalaisille, että joulupukki asuu oikeasti Suomessa ja että kunnan saunat ovat täältä lähtöisin.

Kulttuuriraitin kulkija löytää uusia merkityksiä hänelle jo valmiiksi tuttuihin asioihin. Opiskelija-asuntola onkin alkuaan kenkätehdas ja oman bussipysäkin nimi tulee paikalla aiemmin sijainneesta torista. Merkitykset ovat kollektiivisia ja yhteisiä

kaikille, jotka ovat niistä tietoisia. Yhteisten merkitysten olemassaolo on ominaista uusyhteisöllisyydelle, ja näin ollen voidaan ajatella kulttuuriraittiin tutustuja tulee osaksi alueen institutionaalista yhteisöä. Esiintyvä yhteisöllisyys ei rakennu vuorovaikutuksen varaan, vaan on symbolista ja olemassa konkretian sijaan enemmänkin tunnetasolla. Institutionaalinen yhteisöllisyys antaa hyvät lähtökohdat syvemmän yhteisöllisyyden ja vuorovaikutussuhteiden syntymiselle.

6.1.2 Polun tuottajille

Kotiseutupoluista on iloa niiden kuluttajien lisäksi myös niiden tekijöille. Samoin kuin esimerkiksi näytelmiä tehtäessä on kokonaisprosessi ja merkitys paljon suurempi ja kokonaisvaltaisempi itse näyttelijöille kuin yleisölle. Yleisö kokee näytelmän kerran, mutta näyttelijöille ja muulle työryhmälle se merkitsee kuukausien työtä. Tuo muiden näkymättömissä oleva prosessi on hyvin yhteisöllinen. Kotiseutupolkujen tuottamista voi hyvinkin verrata näytelmän tekemiseen, mutta polkujen tuottamisessa yhteisöllisyyttä lisää myös tekemisen kohteen yhteisyys, sillä sekä itse tuottaminen että toiminnan sisältö on yhteistä. Tilannetta voidaan verrata siihen, että näytelmäryhmä harjoittelisi kuukausien ajan näytelmää, joka kertoo ryhmän omasta henkilökohtaisesta historiasta.

Polkuja tuottavat organisaatiot ovat usein yhdistyksiä ja näin ollen jo valmiiksi yhteisöjä. Ryhmissä tapahtuu aitoja kohtaamisia ja vuorovaikutusta, joten niiden voidaan ajatella olevan ns. leirituliyhteisöjä. Kotiseutupolut leirituliyhteisön toiminnan muotona vahvistavat jo olemassa olevia siteitä ja antavat yhteisön toiminnalle tarkoituksenmukaista sisältöä.

6.2 Vastaavatko kulttuuriraitit yhteisöllisyyden rakentumisen vaatimuksiin?

Yhteisöllisyyden rakennuspalikoiden määrittely riippuu täysin siitä kuinka yhteisöllisyys halutaan määritellä. Toiset näkevät olennaisimpana, että yhteisössä on vuorovaikutusta ja yhteisiä päämääriä. Laajempi määritelmä yhteisöllisyydelle korostaa että yhteisöllisyys vaatii rakentuaakseen yhteisiä merkityksiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Määriteltiin termi kuinka tahansa, kotiseutupolkuja voi käyttää välineenä yhteisöllisyyden luomiseen ja ylläpitämiseen. Kotiseutupolut luovat yhteisöllisyyttä, mutta toisaalta kotiseutupolut myös syntyvät yhteisöllisyydestä – halusta luoda symboli, joka kokoaa yhteen yhteisiä merkityksiä.

Toiminnallisena välineenä polut tarjoavat foorumin yhteisöllisille kohtaamisille ja sosiaaliselle kanssakäymiselle. Avauskävelyillä voi tavata vanhoja tuttavias ja muistella heidän kanssaan yhteistä menneisyyttä. Polkujen tuottajatyöryhmät tarjoavat yhdistyksen jäsenille syyn kokoontua yhteen, tekemään yhteisiä asioita. Yksin käytettynä tai passiivisena välineenä raitit vastaavat symbolisen uusyhteisöllisyyden rakentumisen vaatimuksiin. Yksilö voi kokea kuuluvansa johonkin suurempaan näkemättä kuitenkin vaivaa yhteisön hyväksi.

7 POHDINTA

Vireä kotiseututyö on omiaan vahvistamaan kylän, kunnan, kaupungin tai kaupunginosan yhteisöllisyyttä. Yhteisten asioiden taltiointi ja suojelu, yhteinen toiminta ja yhteiset juhlat syntyvät yhteisöstä ja sitouttavat seudun asukkaita alueensa yhteisöön. Kotiseutupolut ovat kotiseututyötä puhtaimmillaan. Ne läpileikkaavat jokaisen kotiseututyön toiminnan muodon: ne ovat tallentamisen ja arkistoinnin välineitä, niitä voidaan käyttää toiminnallisesti ja ne ovat osa matkailua. Pintapuolinen tieto kulttuurihistoriallisista kohteista, alueen luonnosta ja merkittävistä rakennuksista saadaan säilöttyä ja luetteloitua kotiseutupolkuesitteisiin. Kotiseutujuhlien järjestäjät voivat järjestää pienellä vaivalla opastettuja kierroksia poluilla ja harrastusryhmät voivat lähteä tutustumaan niihin itsenäisesti osana toimintaansa.

Kotiseutupolkujen voidaan siis todeta olevan oiva sovellus kotiseututyössä ja yhteisöllisyyttä tavoittelevassa työssä. Yhteisöllisyyden ollessa vahvasti yhteydessä yksilön hyvinvointiin näkisinkin tärkeänä että Suomen Kotiseutuliiitto,

kunnat ja kotiseutuyhdistykset kiinnittäisivät vielä entistä enemmän huomiota siihen. Millaisia välineitä ja millaista toimintaa voitaisiin kehittää yhteisöllisyyden lisäämiseksi? Kysymystä pohdittaessa yhteisöllisyyttä pitää ajatella laaja-alaisena käsitteenä, eikä juuttua käsitykseen pelkistä leirituliyhteisöistä. Uusyhteisöllisyyden tarpeet avaavat paljon uusia mahdollisuuksia yhteisöllisyyteen pyrkivään kotiseututyöhön, ja tätä mahdollisuutta tulisi hyödyntää.

Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden kulttuuriraitit ovat väline symbolisen uusyhteisöllisyyden edistämiseen. Ne tukevat myös tiiviitä yhteisöjä. Tampereen kulttuuriraitit ovat laadukas tuote kotiseutupolkujen kentällä. Raittien ongelma on kuitenkin niiden matala volyymi. Suurin osa kaupunkilaisista ei ole kuullutkaan niistä. Jotta raittien koko potentiaali saataisiin hyötykäyttöön, tulisi niiden markkinointiin ja soveltamiseen kiinnittää enemmän huomiota. Raitteja voisi esimerkiksi markkinoida kouluille ja yhdistyksille toiminnallisiksi välineiksi. Huolella suunniteltu esittely ja ohjeistus raittien toiminnalliseen käyttöön voisi avata uusia mahdollisuuksia, ja näin voitaisiin saavuttaa uusia kohderyhmiä. Uusia sovelluksia raitteista ja uusia jakelukanavia voitaisiin ideoida ja jatkokehittää myös raittityöryhmässä.

Uskon kotiseutupolkujen ja raittien olevan vasta kehittymässä Suomessa. Suomen Kotiseutuliitto on mm. aloittanut tänä vuonna palkitsemaan vuoden kotiseutupolkuja vuosittain järjestettävillä Kotiseutupäivillä. (Kurela 2009) Kotiseutupolkujen saadessa huomiota idea niiden tuottamisesta leviää ja saa yhä useammat yhdistykset ja kunnat tekemään omia polkujaan. Uskon myös, että kun polkuja on tehty tarpeeksi ja niiden merkitys on sisäistetty, aletaan kehittämään yhä uusia välineitä kotiseututyöhön ja alueidein yhteisöllisyyden kehittämiseen.

LÄHTEET

Euroopan kulttuuripääkaupunki. Päivitetty 23.09.2009. [verkkosivu] Helsinki: Cimo. [viitattu 26.10.2009]

Saatavana:<http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/kulttuuri/kulttuuripaakaupunki.htx>

Hautamäki, A. (toim.) 2005. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus

Kanninen, H. 2009. Kännykästä kaupunkiopas. Tamperelainen 30.9.2009, 3.

Koivu, S. & Partanen, L. 2006. Yhteisöllisyyden ytimessä: kokemuksia Hervannan yhteisöllisyshankkeista 2000-2006. Tampere: Kitti-projekti, Tampereen kaupunki.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 12.11.2009. [puhelinkeskustelu]

Kukkasmäki, T. 1998. Kulttuuritoiminnan käsikirja: taiteen ja kulttuurin Suomi 2000. Kuopio: Puijo.

Kulttuuriraitit 12.11.2009. [verkkosivu] Tampere: Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut. [viitattu 15.11.2009]. Saatavana: <http://www.tampere.fi/kulttuurijamuseot/kulttuuripalvelut/kaupunginosa/raitit.html>

Kumpulainen, R. 2004. Hyvinvointia yhteisöllisyydestä. Mielenterveys 43 (3), 24-27.

Kurela, J. 2009. Tampere yhdessä -pienhankkeet –projekti, projektipäällikkö. Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut. [henkilökohtainen tiedonanto]

London walks. 2009. Ei päiväystä. [verkkosivu] [viitattu 13.11.2009] saatavana: <http://www.walks.com/>

Majamaa, U. 2009. Kulttuurikoordinaattori. Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut. [henkilökohtainen tiedonanto]

Maslow's Hierarchy. Ei päiväystä. [verkkosivu] NetMBA [viitattu 11.11.2009] saatavana: <http://www.netmba.com/mgmt/ob/motivation/maslow/>

Masonen, J. 2009. Kulttuuritoimen johtaja. Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut. Epilä-raitin avajaispuhe 21.4.2009. Tampere

Murtovaara, H. 2007. Kotiseutupolku vie historiaan. Kaleva 22.7.2007.

Niemelä, A. 2009. Koskikeskus on hengailun keskus. Tori-lehti 18/2009.

Yhdistysrekisteri. 17.5.2009. [verkkosivu]. Helsinki: Patentti- ja rekisterihallitus. [viitattu 4.11.2009]. Saatavana: <http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html>

Rönholm, R. & Pylsy E. 2000. Kulttuuri-identiteetti ja henkinen hyvinvointi: Kotiseutuprojektin tutkimusraportti. Vammala: Pirkanmaan maaseutukeskus.

Saloranta, P. 14.3.2006. Kotiseutupolut –tuottajan opas. versio 6. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto. Julkaisusarja A/B

Saloranta, P. 2009. Kotikaupunkipolkujen kokoaja ja kaupunkipolut.fi –sivuston ylläpitäjä, [puhelinkeskustelu] 8.10.2009.

Suomen Kotiseutuliitto. 2009. [verkkosivu] [viitattu 28.10.2009] saatavana: www.suomenkotiseutuliitto.fi, S.V. Toimintaa & Esittely.

Turunen, H. (toim.) 1996. Yhteistyössä vaikuttaen: kotiseututoimintaa Suomessa 1990-luvulla. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto & Oulaisten Kotiseutuyhdistys. Suomen Kotiseutu Liiton julkaisuja A:6.

Urbanin retkeilyn portaali. 8.10.2009. [verkkosivu] [Viitattu 28.10.2009] saatavana: www.kaupunkipolut.fi

Wikipedia. 22.10.2009. S.V. Yhteisö. [Verkkosivu]. [Viitattu 11.11.2009]. Saatavana: www.wikipedia.org, S.V. Yhteisö.